

Den Sociale Retshjælp
Gratis juridisk rådgivning og gældsrådgivning

Udsat og Gældsat

Indblik i Socialt Udsattes Overgældssætning i 2020

Klientrapport 2020

1. JUNI 2021 Den Sociale Gældsrådgivning

Abstract

This report is meant as a contribution to the literature on debt of vulnerable groups of society. The aim of the report is primarily descriptive. We investigate debt situations of the clients in Den Sociale Gældsrådgivning, primarily focusing on the average liability of the clients, how many items of debt they have, and to whom they owe. We find that our clients in 2020 was slightly less indebted than our clients in 2019. We find that on average each of our clients in 2020 had 9,37 debt items and owed 506.748 kr. Our clients owe more money to public institutions than to private companies. This report shows that indebtedness is a complex challenge, affecting the lives of our clients in many ways. Finally, the report includes a qualitative interview with one of our former clients. He has received treatment and counselling which has helped him reduce his debt so that today he has agreements with all his creditors except for one.

Udgivet af: Den Sociale Gældsrådgivning ved Den Sociale Retshjælps Fond

Udarbejdet af: Sebastian J. Løper, Stine L. Pedersen, Ninna Petersen & Jakob R. Munch

Kan hentes på socialeretshjaelp.dk

År: 2021

Indholdsfortegnelse

Abstract.....	1
Indholdsfortegnelse.....	2
Forord.....	3
1. Indledning.....	5
1.1 Rapportens formål.....	6
1.2 Rapporten kort.....	6
2. Viden om overgældssætning	7
2.1 Definition af overgældssætning.....	7
2.2 Individuelle konsekvenser af overgældssætning.....	7
2.3 Samfundsmæssige konsekvenser af overgældssætning	8
2.4. Unge og gæld under Coronakrisen	9
3. Metode og dataindsamling	10
3.1 Målgruppen – hvem er klienterne i rapporten?	10
3.2 Den kvantitative metode	12
3.2.1 Bemærkninger ift. dataindsamlingen	13
3.3 Interviewmetode	14
4. Statistisk analyse – Klienternes gæld i 2020.....	16
4.1 Fordelingen mellem private og offentlige kreditorer.....	16
4.2 Udviklingen i gældsforpligtelsen siden 2017	17
4.3 Gæld til offentlige kreditorer	19
4.4 Gæld til private kreditorer	23
4.4.1 Særligt angående kviklån	24
4.4.2 Særligt angående diverse forfaldne regninger, abonnementer og husleje/boligforhold.....	26
4.4.3 Antal gældsposter og gennemsnitlig gæld til private kreditorer	26
4.4.4 Gæld til private kreditorer over tid	27
4.5 Delkonklusion	31
5. Interview – konsekvenserne af overgældssætning	32
5.1 Interviewpersonen.....	32
5.2 Årsager til gældsætning.....	33
5.3 Konsekvenser af gældsætning	34
5.4 Nutid og fremtid	34
5.5 Delkonklusion	35
6. Konklusion og anbefalinger.....	35
Litteraturliste.....	38

Forord

Læsning af rapporten kan efterlade læseren med nogle af de samme følelser, som mange af klienterne hos Den Sociale Gældsrådgivning har, nemlig følelse af forvirring, manglende overblik og dyb magtesløshed. Det skyldes selvfølgelig ikke dårligt arbejde fra Den Sociale Gældsrådgivnings side, men kombinationen af et kompliceret problem og utilstrækkelige data.

Dataproblemet er flersidigt

Klienterne hos Den Sociale Gældsrådgivning er et "biased sample", hvorfor de, som rapporten skriver, ikke er repræsentative for den brede befolkning. Det skyldes dels, at Den Sociale Gældsrådgivning ifølge sit opdrag specielt skal hjælpe bestemte grupper, dels at de, der henvender sig, ikke nødvendigvis er repræsentative. Det er f.eks. muligt, at de er mere "fornuftige" end andre debitorer, siden de har overskud til at henvende sig til gældsrådgivning, og der er andre mulige bias. Man skal være forsigtig med at fortolke fra denne gruppe til hele den store gruppe af "gældsplagede", jf. at der er omkring 200.000 registrerede i RKI. Data for personers gæld er relativt dårlige. Det skyldes kombinationen af folks manglende overblik over alle deres gældsposter og den noget ufuldkomne inddrivning (for nu at udtrykke det mildt) af offentlige tilgodehavender i en del år.

Følgen er, at man skal være forsigtig med at fortolke på udvikling over tid ud fra, hvad der sker fra år til år blandt Den Sociale Gældsrådgivnings klienter, hvad enten man interesserer sig for den totale gæld, gæld pr. skyldner eller gennemsnitligt antal kreditorer pr. skyldner. *Vi har ikke nok viden.*

Frustrationen stiger, når man søger efter løsninger til at mindske antallet af personer, der havner i "gældsmoradset", hvor de ikke ser nogen vej ud og derfor lader stå til og lever på kort sigt, simpelt hen fordi de ikke ser nogen mulighed for at komme ud af deres problemer på langt sigt, givet gældens størrelse og de mange kreditorer, der hiver i dem fra hver deres side.

Den naive reformator bruger en "mosk-model", hvilket er en forkortelse for monoskurk-model. Én faktor anses af den naive reformator for at være hovedproblemet. Én stor gruppe har f.eks. ment, at kviklån med høje renter var hovedproblemet. Tallene fra Den Sociale Gældsrådgivning synes dog ikke at underbygge den teori. Og i det omfang, misbrugere optager kviklån for at tilbagebetale mere påtrængende skyldnere, såsom narkohandlere, løser afskaffelsen af kviklånet næppe skyldnernes problemer. En anden gruppe opfatter den store gæld, som tidligere indsatte får til det offentlige som følge af, at de skal betale retssagens omkostninger, som den væsentlige faktor bag, at nogle kommer i uoverskuelig gæld, en tredje gruppe mener, at fejlen ligger i manglende indlæring af gode vaner i de ganske unge år, og en fjerde gruppe mener, at problemerne først og fremmest skyldes psykiske problemer og stofmisbrug.

De dårlige tal og de mange mulige forklaringer må ikke forhindre, at der gøres en indsats for at mindske de menneskelige problemer, der opstår i forbindelse med at folk kommer i uoverskuelig gæld. Man skal bare gøre sig klart, at der ikke er snuptagsløsninger.

Rapporten fra Den Sociale Gældsrådgivning giver en værdifuld brik til det komplicerede puslespil, som det er at finde gode politikker på dette område, ligesom deres rådgivning af mennesker i en svær situation tilfører stor værdi.

Professor Michael Møller

Institut for Finansiering, CBS

1. Indledning

Fredag d. 13. marts 2020 lukkede hele Danmark sammen med størstedelen af Europa ned; Coronavirussen var kommet til landet og dette medførte stor usikkerhed om mange, både borgere og virksomheders økonomiske fremtid. Nedlukningen førte hurtigt til en markant stigning i arbejdsløsheden, der alene i marts steg fra 3,7% til 4,1% (Løper 2020: 9). Ledigheden toppede herefter i maj 2020, hvorefter den langsomt faldt frem mod december 2020 (Danmarks Statistik, 2021). Danmark er altså sluppet relativt nådigt gennem forårets nedlukning ift. andre lande; det er endnu for tidligt at sige noget om effekten af nedlukningen, som startede i december 2020, men de tidlige tal fra januar 2021 viser en mindre stigning i bruttoledigheden (Ibid.).

Det er vigtigt også at se på disse ledighedstal som andet end blot statistik, for ledighed har konsekvenser næsten uanset hvem, det rammer. Mange af dem, der blev ledige i løbet af 2020, har haft en livsstil som var tilpasset den indkomst de havde før de blev ledige. Når man så pludselig mister sit arbejde og ens indkomst mindskes markant, vil man få problemer med at betale mange af de regninger, som man ikke havde problemer med at betale før. Man skal fra den ene dag til den anden formå at omlægge sin økonomi og husholdning. Hvis ikke man formår at gøre dette, så vil man havne i gæld, enten som konsekvens af ubetalte regninger, eller også fordi, man simpelthen føler sig tvunget til at optage lån, for at kunne opretholde sin livsstil. Der skal ikke en Ph.d. til for at regne ud, at sådan en situation er uholdbar, og det er derfor nødvendigt at sikre disse borgere kan få den hjælp, som de har brug for.

Her er gældsrådgivningsorganisationer i dagens Danmark dog begrænsede i deres muligheder, da langt de fleste har meget specifikke målgrupper, som de har forpligtiget sig til at hjælpe. I teorien vil organisationerne godt kunne hjælpe alle dem, der spørger om hjælp, men i praksis får organisationerne kun midler nok til at hjælpe de borgere, som falder inden for deres målgruppe. Der findes virksomheder der, mod betaling, tilbyder gældsrådgivning, men når man står uden arbejde og med udgifter langt op over begge ører, så er det ikke her man tager hen. Vi er altså efterladt med en stor gruppe i samfundet, som ikke kan få den hjælp som de har brug for.

Den 1. juli 2020 trådte den nye lov om forbrugslån i kraft. Loven er et vigtigt våben i kampen mod uretfærdige forbrugslånsaftaler, der ofte er med til at overgældsætte borgere, der tager lånene. Loven fastsætter bl.a. et ÅOP-loft på 35%, et omkostningsloft på 100%, samt et forbud mod at markedsføre lån med en ÅOP, der er over 25% (Folketinget 2020). Problemet med loven er dog, at dette retter fokus mod en meget specifik, og som vores rapporter i de seneste år har vist, også relativt lille del af gælden (se Løper 2019a, Løper 2019b samt Løper et al 2020). Dette har i vid udstrækning fjernet fokus fra andre kreditorer, som overgældsatte borgere har, herunder bl.a. forsikringsselskaber, teleselskaber, virksomheder med banklicens og det offentlige. Borgere, og

specielt de borgere, der søger gældsrådgivning, har som regel flere gældsposter fordelt på forskellige kreditorer. Selvfølgelig hjælper det gældsatte borgere, hvis staten lovgiver om kviklån, men de vil stadig være overgældsatte. Og når der ikke længere er fokus på de andre kreditorer, så vil borgerne, der stadig er overgældsatte, ikke længere kunne få hjælp nogen steder fra, og det må vi for alt i verden undgå.

1.1 Rapportens formål

For rent faktisk at kunne forstå et fænomen som overgældssætning, er det vigtigt, at der foregår en systematisk indsamling af data, som man kan bruge til at give indsigt i problemet (Alleweldt et al. 2013). Det er derfor også denne rapportens formål at give et billede af den gæld og fordelingen af gældsposter, hos de borgere, der har fået deres sag behandlet og afsluttet ved Den Sociale Retshjælps Fonds (herefter DSRF) gældsrådgivning i 2020. Dette er netop for at give politikere, medier og samfundsaktører et mere nuanceret billede af, hvad gæld er, hvem klienterne har gæld til, og hvorfor de har gæld, da det er aspekter som vi fortsat mener mangler i samfundsdebatten, når der tales om gæld og overgældssætning. Når de aspekter mangler, så bliver de konklusioner, som man drager af disse samfundsdebatter forkerte, og når de konklusioner er forkerte eller mangelfulde, så vil de beslutninger og politiske tiltag, der bliver truffet på baggrund af dem, også være det – og det vil ofte føre til mere skade end gavn. Rapporten har dermed til formål at belyse den faktiske gældssituation, som mange socialt udsatte borgere befinder sig i, samt konsekvenserne heraf.

1.2 Rapporten kort

Rapporten introduceres med et teoretisk afsnit, som har til formål at danne et overblik over den relevante litteratur, forskning og fakta om gæld og gældsproblematikker. Afsnittet har særligt fokus på de konsekvenser, som overgældssætning kan medføre for den enkelte borger, dennes pårørende og samfundet som helhed. Ud over disse generelle konsekvenser ved gældsætning, vil de mulige effekter af covid-19 på borgenes privatøkonomi også blive adresseret. Herefter følger et metodeafsnit. Afsnittet beskriver rapportens datagrundlag, herunder hvordan data er indsamlet, samt en nærmere beskrivelse af den målgruppe, dataudtrækket er baseret på. Derudover indgår et kort afsnit om interviewmetoden brugt til den kvalitative analysedel.

Analysen er delt i to. Den første går kvantitativt i dybden med klientdata fra 2020, og tegner et billede af, hvor meget gæld klienterne hos Den Sociale Gældsrådgivning (herefter DSG) havde i 2020, herunder hvilke og hvor mange gældsposter. Tallene sammenlignes løbende med de tidligere klientrapporter fra 2017-2019 med henblik på at se, hvorvidt der er sket en nævneværdig udvikling i klienternes gældsætning. Anden del af analysen har en kvalitativ tilgang og er baseret på et interview med en tidligere klient i DSG. Formålet med denne del af analysen er at sætte fokus på, hvordan overgældssætning opleves, hvordan nogle havner i den situation, og hvilke konsekvenser det kan have for den enkelte. Efter analysen følger en konklusion, som samler

op på rapporten, og på baggrund af resultaterne kommer vi med en række anbefalinger til, hvordan man kan forebygge og afhjælpe de udfordringer, der er forbundet med overgældsætning.

2. Viden om overgældsætning

I dette afsnit vil vi komme nærmere ind på de sociale, økonomiske og sundhedsmæssige konsekvenser af gæld, da det er et vigtigt element for at forstå omfanget af det samfundsproblem, som privat gæld kan være. Hvis man anskuer gæld uden blik for dette, kan det affejes som værende alene den enkelte skyldners problem, og ikke den reelle udfordring for samfundet, som det egentlig er. Det er vigtigt at adressere gældsproblemer, fordi de har alvorlige konsekvenser for såvel den enkelte borger som hele samfundet. Afsnittet introduceres med en definition af overgældsætning, hvorefter konsekvenserne for den enkelte og samfundet belyses nærmere. Det sker under inddragelse af relevant litteratur og statistisk materiale fra rapporter på gældsområdet. Slutteligt sætter vi fokus på, hvordan Covid-19 ser ud til at påvirke gældssituationen, særligt blandt unge.

2.1 Definition af overgældsætning

Den Sociale Gældsrådgivning har i snart 14 år kæmpet for overgældsattes ret til gratis og kvalitetssikret rådgivning. Derfor er det første, som vi derfor også er nødt til at svare på, for at sikre en fælles forståelse, er, hvad det egentlig vil sige at være overgældsatt. DSG er af vores tilskudsgivere (Socialstyrelsen) pålagt at hjælpe tre bestemte målgrupper: (1) Socialt udsatte borgere, (2) borgere der lider af ludomani og (3) indsatte i landets fængsler. Disse rammer dog langt fra alle overgældsatte borgere i landet. Eurofound (2020: 3) definerer overgældsætning meget bredt som værende når en forbruger ikke er i stand til at betale udgifter til f.eks. gæld, husleje, regninger mm. Det bliver dog understreget, at dette skal ske mere strukturelt, hvorfor man ikke er overgældsatt, hvis man ikke kan betale sine regninger en enkelt måned. Med denne definition bliver det tydeligt, at DSG desværre kun kan dække en meget lille andel af de borgere, som ifølge definitionen er overgældsatte og derfor har brug for økonomi- og gældsrådgivning. Derfor vil de konsekvenser vi herunder belyser, også berøre langt flere borgere end blot klienterne i vores gældsrådgivning.

2.2 Individuelle konsekvenser af overgældsætning

Overgældsætning kan afføde en bred vifte af konsekvenser for den overgældsatte borger. F.eks. peger en rapport fra Eurofound på, at problemer med gæld kan påvirke både det psykiske og det fysiske helbred hos den gældsatte, og samtidig påvirke dennes familieforhold negativt (Eurofound, 2020). Hertil kommer, at gæld er et emne præget af tabu og frygt for stigmatisering. For mange er gældsproblemer forbundet med skam, og dette kan afholde overgældsatte borgere fra at søge hjælp hos gældsrådgivninger (Atfield et al., 2016; Konsumentverket, 2019; Eurofound, 2020: 27). Det risikerer at forværre problemerne, som hober sig op og på sigt kan påvirke andre livsaspekter.

I et studie fra 2019 af adfærdspsykologier og -økonomer undersøges det, hvordan fattigdom påvirker menneskers adfærd (Neuert et al., 2019). At leve i fattigdom er at leve i kronisk afsavn, en tilstand af ikke at have nok af livets basale ressourcer, der får vores bevidsthed til at fokusere intensivt på at løse de presserende problemer. Når afsavn er forbipasserende, f.eks. i form af en periode som arbejdsløs, kan dette kognitive adfærdsmønstre være brugbart, da det kan øge sandsynligheden for at finde et arbejde og løse problemet. Er afsavnet dog mere permanent, som f.eks. i tilfælde af stor gæld, vil personen bruge uanede mængder af mentale kræfter på at løse problemet. Dette giver anledning til, at andre mindre presserende problemer bliver overset, såsom relationer til venner og familie, problemer med misbrug, helbredsproblemer etc. Når en person lever i en tilstand af konstant alarmberedskab, vil personens evne til at løse sine problemer blive forværret, eftersom de mentale ressourcer før eller siden vil være opbrugt. Resultatet er en ophobning af problemer, hvilket kan forklare hvorfor socialt udsatte, herunder vores klienter, ofte har en bred palet af problemer hængende over hovedet (ibid.: 2). Klienterne i DSG er socialt udsatte borgere, som ikke selv har ressourcerne til at håndtere deres gældsproblemer. Derfor kan de hurtigt opleve en følelse af, at gælden virker uoverskuelig og umulig at komme ud af. Det kan betyde, at klienterne ikke har tilstrækkelig mentalt overskud til at tage hånd om andre vigtige problemstillinger i deres liv, og dermed medføre at klientens livssituation generelt forringes.

2.3 Samfundsmæssige konsekvenser af overgældssætning

Gældsproblemer er ikke kun et individuelt problem, men også et samfundsproblem. Jo flere borgere, der havner i overgældssætning, desto større negative konsekvenser vil det få for samfundet som helhed. Et studie peger f.eks. på, at gæld kan bidrage til at øge uligheden i et samfund, da det øger andelen af finansier, der er fanget i toppen af indkomstskaalen (Wood, 2020). Og en øget grad af ulighed kan bidrage til, at andelen af kriminalitet stiger. Dette er blot ét eksempel på en af de mange afledte konsekvenser der kan opstå, hvis flere borgere havner i overgældssætning.

I en artikel om overgældssætning i Europa skrives der i et afsnit om forskellige konsekvenser af overgældssætning for de involverede borgere (Eurofound, 2020). Forfatterne henviser til adskillige studier som har vist, at overgældssætning bl.a. kan føre til arbejdsløshed og inaktivitet. Dette skyldes, at de involverede personer bliver mindre produktive på arbejdet, hvilket øger risikoen for fyring. Øget arbejdsløshed blandt denne gruppe har også konsekvenser for samfundet som helhed i form af lavere indtægter til det offentlige gennem skat og mindske af den økonomiske vækst, samtidig med at det øger andelen af borgere på offentlig forsørgelse. Derudover kan overgældssætning have negativ indflydelse på de involveredes helbred, herunder både fysisk og psykisk, hvilket kan føre til øgede udgifter til sundhedsvæsenet. Overgældssætning kan også føre til, at borgerne ikke betaler deres regninger, hvorved administrative omkostninger for diverse offentlige

myndigheder øges. Foruden ovennævnte konsekvenser kan overgældssætning også føre til hjemløshed, dårlig børneopdragelse og kriminel aktivitet, hvilket på samfundsmæssig plan må siges at være meget problematisk (Ibid.: 17).

Danmark klarer sig faktisk relativt dårligere på gældsrådgivningsområdet end andre lande i Vest-europa (Eurofound, 2020: 20). Dette kan give anledning til bekymring set i lyset af de nævnte samfundsmæssige problemer, som overgældssætning kan medføre. Dog skal det tages i betragtning, at Danmark er et af de lande i EU, hvor færrest er i risiko for overgældssætning (ibid: 10), og derfor er de samfundsmæssige konsekvenser formentlig mindre markante i Danmark end andre europæiske lande. Alligevel er et øget fokus på gældsrådgivning i Danmark vigtigt, fordi udbredelse og kvalitetssikring af gældsrådgivning vil gavne både den enkelte gældssatte borger og hele samfundet på sigt. Et britisk studie baseret på interviews med overgældssatte borgere fandt, at langt de fleste, der havde modtaget gældsrådgivning, hele tre år efter fortsat oplevede positive effekter af rådgivningen, herunder en bedre evne til at håndtere deres privatøkonomi (Atfield et al, 2016). Gældsrådgivning kan altså forbedre borgernes økonomi på længere sigt, og når flere har adgang til denne hjælp, har det positive effekter på samfundsøkonomien.

2.4. Unge og gæld under Coronakrisen

Coronakrisen har gjort det endnu mere vigtigt at sætte fokus på gældsætning og konsekvenserne heraf. Den stigende ledighed betyder, at flere mister deres job, og ikke længere kan betale deres faste udgifter. Det kan medføre en øget risiko for gældsætning. I en europæisk survey, svarer hele 47% af respondenterne, at de aldrig før har været så bekymrede for deres finansielle velbefindende, som de er nu. Tilsvarende svarer 35%, at de som direkte følge af krisen har oplevet nedgang i deres indtægter (Korczak, 2021:2).

En af de grupper, der tydeligt mærker konsekvenserne af krisen, er de unge. Unge er i forvejen på europæisk plan den aldersgruppe, der er mest bagud med betalinger (Eurofound, 2020:11). Derfor kan man med rette være bekymret for, om flere unge havner i overgældsætning i kølvandet på Covid-19. Nedlukningen og restriktionerne har særlig ført til fyringer i de brancher, der beskæftiger mange unge. Det betyder, at mange unge har mistet deres job eller studiejob, og dermed en betydelig andel af deres indtægter. Ifølge en rapport fra Finans Danmark og Forbrugerrådet Tænk, har hver tredje ung oplevet en presset økonomi under Coronakrisen, hvilket har ført til, at de har måttet optage lån, bruge af deres opsparing eller skære kraftigt ned på udgifterne eller få hjælp af familien (Finans Danmark & Forbrugerrådet Tænk, 2021: 39). Mange unge ledige har desuden haft svært ved at finde et nyt job under Coronakrisen (ibid: 43). Det kan umiddelbart skabe en frygt for, at mange unge ender med at gældsætte sig.

Rapporten viser dog, at de fleste unge klarer sig forholdsvis godt igennem krisen, og at kun ganske få unge har gældsat sig. For langt de fleste af de unge, der har gældsat sig, har beløbet været under 10.000 kroner (ibid: 52). Her er dog tale om relativt kortsigtede effekter. Det er mere usikkert hvorvidt de mange unge, der har svært ved at få fodfæste på arbejdsmarkedet, ender i gældsætning som følge af krisens mere langsigtede konsekvenser. Der er en vis risiko forbundet med, at særligt nyuddannede har haft svært ved at finde job under krisen, og måske har set sig nødsaget til at optage lån eller gældsætte sig på anden vis. En del af forklaringen på, at danske unge generelt har klaret sig godt igennem krisen, kan være, at de fleste unge i Danmark starter voksenlivet på et solidt økonomisk fundament. Mange har selv sparet op eller har en god børneopsparing, når de flytter hjemmefra. Men i løbet af 20'erne stiger gældsætningen blandt unge markant (ibid:18,19). Det er endnu uvist, i hvilket omfang unge, der netop har gældsat sig, og herefter mistet deres job eller ikke har kunne få et på grund af krisen, bliver ramt på lang sigt. Dette er værd at holde øje med, fordi gældsproblemer hurtigt kan vokse sig større, og medføre andre problemstillinger.

Det er ikke kun de unge, der mærker de privatøkonomiske konsekvenser af Covid-19. En stigende ledighed har også betydet, at mange af dem, der har været på arbejdsmarkedet længe, har mistet deres job og dermed oplevet en stor indtægtsnedgang. Det kan i nogles tilfælde have medført øget gældsætning, fordi det pludseligt er blevet svært, at få enderne til at mødes. Hertil kommer, at mange gældsrådgivninger har haft lukket helt ned for fysiske henvendelser, og generelt har været mindre tilgængelige under nedlukningen. Vi har været i dialog med flere andre gældsrådgivninger, og størstedelen beretter, at de har set sig nødsaget til enten helt eller delvist at lukke ned for rådgivningsaktiviteten under nedlukningerne. Det betyder, at mange ikke har kunnet få den hjælp, de har haft brug for, og at gældsproblemerne derfor har kunnet hobe sig op. Krisen har dermed gjort det endnu vigtigere at sætte fokus på hvor vigtigt gældsrådgivning er, samt at forbedre kendskab og adgang til gældsrådgivning i Danmark.

3. Metode og dataindsamling

Dette afsnit beskriver metoden bag rapporten, herunder datagrundlaget og metodiske overvejelser. Rapporten vil tage udgangspunkt i både et kvantitativt og et kvalitativt aspekt; dette skyldes, at de to analyseformer komplementerer hinanden, hvor det kvantitative aspekt kan give et stort overblik, og det kvalitative aspekt kan give et mere dybdegående indblik (Lieberman 2005). Først beskrives metoden bag analysens første kvantitative del, og herefter følger en beskrivelse af metoden bag analysens kvalitative del.

3.1 Målgruppen – hvem er klienterne i rapporten?

Den overordnede målgruppe i DSG er socialt udsatte borgere, der har behov for at få et overblik over deres gæld, samt hjælp til at rette op på deres gældsproblematikker. Konkret belyser rapporten gældsforholdene for

de klienter, der i 2020 har modtaget gældsrådgivning på trin 2 og 3, og dermed har haft behov for mere indgående rådgivning end klienterne på trin 1. Mange af disse borgere er særligt udsatte. DSG drager løbende på opsøgende rådgivningsarbejde på sociale bosteder. En del af målgruppen er derfor socialt udsatte borgere, der befinder sig på et midlertidigt bosted. Disse er særligt sårbare i den forstand, at de ofte kæmper med problemer såsom hjemløshed, vold, misbrug og psykiske lidelser. Ofte har de behov for gældsrådgivning i samspil med andre indsatser, for at rette op på deres liv.

En stor del af målgruppen er nuværende eller tidligere indsatte, hvilket skyldes, at DSG har en opsøgende rådgivningsindsats i form af Fængselsrejseholdet, som tager ud til danske fængsler for at hjælpe de indsatte med deres gældsproblemer. Det sker med henblik på at fremme resocialiseringen, og at klæde de indsatte på til at kunne begå sig som samfundsborgere, når de løslades. Indsattes gældsproblemer udspringer typisk af sagsomkostninger og gæld, der kommer fra kviklån. Sagsomkostninger kan ofte have store konsekvenser for løsladtes økonomi, fordi gælden til sagsomkostningerne vokser år for år, og den indsatte har ringe forudsætninger for at opnå den indtjening det kræver, at tilbagebetale gælden (Olesen et al., 2020: 19). En del kriminelle borgere ser sig desuden nødsaget til at optage kviklån, for at kunne betale den gæld, de har til andre i kriminelle miljøer. Men på grund af de ringe muligheder for indtjening, medfører disse lån ligeledes ofte gældssætning.

En anden særlig målgruppe, som indgår i rapportens datagrundlag, er folk med ludomani. DSG har både i 2020 og tidligere haft fokus på at hjælpe borgere, der lider af ludomani, fordi ludomani ofte kan hænge tæt sammen med overgældssætning. DSG har haft et samarbejde med Forskningsklinikken for Ludomani i Aarhus og Ludomaniklinikken Mindwork i København, hvor klinikkerne har henvist ludomaner med gældsproblemer til gældsrådgivning hos os. Rådgiverne i DSG beretter, at de har hjulpet endnu flere klienter end de henviste, og ludomaner udgør derfor en nævneværdig del af målgruppen. Nogle ludomaner er relativt ressourcestærke borgere, der har udviklet spilafhængighed, og som følge heraf er havnet i en negativ gældsspiral. Det kan være svært at rette op på, fordi spilafhængighed og gæld ofte hænger uløseligt sammen. Som følge heraf kan selv de ludomaner der er relativt ressourcestærke være i risiko for at ende som socialt udsatte borgere. Gældsrådgivning kan være en vigtig indsats, som i samspil med ludomanibehandlingen kan hjælpe borgeren på rette vej, og forebygge tilbagefald til ludomani.

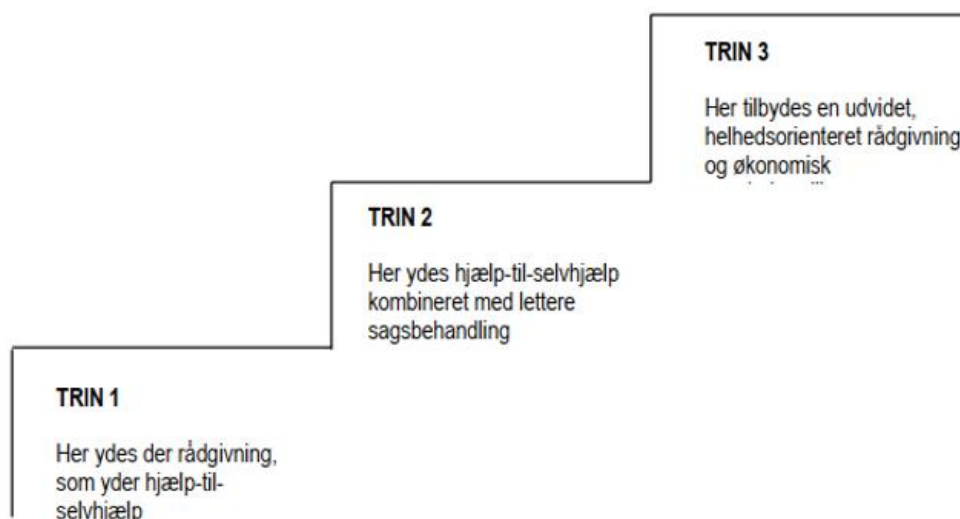
Den samlede målgruppe er altså borgere, som på forskelligvis er socialt udsatte og kæmper med betydelige gældsproblematikker. Gældsrådgivning er et afgørende redskab, i forhold til at forhindre, at disse borgere ender i en overgældssætning, som medfører andre problemer, der forringer deres livsvilkår yderligere.

3.2 Den kvantitative metode

Rapportens første analysedel er baseret på registreret data fra de interne systemer i DSG. Det betyder, at rapportens analyse udelukkende tegner et billede af gældsproblematikker blandt vores egne klienter. Man skal derfor være opmærksom på, at analysens fund ikke kan generaliseres til alle gældssatte borgere i Danmark, og heller ikke nødvendigvis tegner et retvisende billede af klienterne i andre gældsrådgivninger. Formålet med denne rapport er ikke at påvise sammenhænge, eller at forklare bestemte problemstillinger. Rapporten skal snarere ses som en deskriptiv analyse, som skaber et overblik over klienternes gældsforhold i 2020. Klienterne i rapporten er overgældssatte borgere, som alle har modtaget gældsrådgivning på trin 2 eller 3. DSG modtager også klienthenvendelser på trin 1, men disse er ikke medtaget i analysen, fordi trin 1 sager består af simple henvendelser med enkelte spørgsmål og hjælp-til-selvhjælp.

I 2020 afsluttede DSG i alt 1449 sager om gældsrådgivning på trin 1, hvor borgere har ringet eller skrevet til DSG med simple spørgsmål om håndteringen af deres gæld og privatøkonomi. Rådgivningen på trin 1 er hovedsageligt hjælp-til-selvhjælp, der gør borgeren i stand til at hjælpe sig selv videre, enten ved egen hjælp, eller med hjælp fra den nære familie. I 2020 afsluttede DSG 576 sager på trin 2 og 3. I trin 2 sager starter den egentlige sagsbehandling for borgerne, der søger hjælp. Det er her der typisk udarbejdes et gældsoverblik, et budget og andre værktøjer, som kan hjælpe borgeren med selv at håndtere sin gæld, i.e. kontakte og lave afdragsordninger med kreditorerne. På trin 3 har borgerne af forskellige årsager ikke ressourcer til selv at forhandle afdragsordninger med kreditorerne, hvorfor gældsrådgiverne er nødt til at overtage processen.

Figur 1: Oversigt over gældsrådgivningstrin

Kilde: Socialeretshjaelp.dk

Ud af de 576 klienter, der i 2020 modtog gældsrådgivning på trin 2 eller 3, har 508 klienter fået udarbejdet et færdigt gældsoverblik. Når ikke alle klienterne på trin 2 og 3 har fået lavet et gældsoverblik, skyldes det, at det desværre i nogle tilfælde sker, at det efter den første kontakt med klienten, hvor sagen oprettes, ikke er muligt at få kontakt til klienten igen. I disse tilfælde afsluttes sagen uden, at der laves et egentligt gældsoverblik, og disse sager medtages derfor ikke i rapportens analyse.

En af udfordringerne når gældsrådgivere skal udarbejde et gældsoverblik, er at det skabes på baggrund af de overgældsattes klienters egen beretning. Det er altså klienterne selv, der skal oplyse hvor meget gæld de har, og til hvilke kreditorer, på baggrund af blandt andet regninger og rykkere. Problemet består i, at borgerens oplysninger herom kan være upræcise, og ikke tilstrækkelige til at skabe det fulde gældsoverblik. Særligt hvis klienten har mange kreditorer, eller f.eks. har eller har haft et rusmiddelsmisbrug, kan det have en negativ effekt på deres hukommelse (Lundquist 2005, Fernandez-Serrano et al 2010).

En anden udfordring i forbindelse med at danne et gældsoverblik er, at mange overgældsatte borgere, stopper med at åbne brevene med regninger og rykkere, og med tiden udvikler *"angst for deres postkasse"* (Barfod 2014: 9, 30). Hvis ikke borgeren åbner og gemmer disse breve, kan det være svært for gældsrådgiverne at danne et retvisende billede af borgerens gældsproblematikker, og dermed også svært at komme til bunds i problemerne. Hertil kommer, at gældsinddrivelsen i det offentlige de seneste mange år i Danmark har stået stille, og at inddrivelsen på "gammel gæld" først for alvor er begyndt for nyligt. Mange borgere med gæld til det offentlige har derfor ikke modtaget rykkere eller regninger på deres gæld og har helt glemt, at gælden eksisterer. Disse udfordringer betyder, at de gældsoverblik, der danner grundlag for analysen, ikke nødvendigvis indfanger alle klienternes gældsposter og det fulde omfang af deres gældsproblemer. Men den systematiske registrering af klienternes gæld på trin 2 og 3 er alt andet lige et godt udgangspunkt, når man ønsker et indtryk af, hvordan det står til med målgruppens gæld i 2020.

Selvom rapportens resultater som nævnt ikke kan generaliseres til et billede på danskernes gæld generelt, kan den med fordel sammenlignes med DSGs klientrapporter de tidligere år. Det data rapporten bygger på, er indsamlet ud fra samme kriterier, definitioner og forholdsregler, som de tidligere rapporter, hvilket gør det muligt at følge udviklingen fra år til år, og sikre analysens målingsvaliditet (Andersen et al., 2012 91f.).

3.2.1 Bemærkninger ift. dataindsamlingen

Der er en vis usikkerhed forbundet med opgørelsen af antal gældsposter. Det skyldes, at der kan være tilfælde, hvor en gældsmanager har registreret flere forskellige gældsposter til det offentlige som én samlet post. I takt med, at Gældsstyrelsen er begyndt at inddrive mere gæld til det offentlige de seneste år, og at flere offentlige

gældsposter overgår til gældsstyrelsen, kan det derfor være svært at vurdere, hvor mange forskellige poster til det offentlige der egentlig er tale om, både på klientniveauet og samlet set.

Den Sociale Gældsrådgivning har i år oplevet en udfordring i forhold til muligheden for at dokumentere de relevante baggrundsfaktorer, der beskriver målgruppen nærmere. Det betyder, at vi ikke har været i stand til at tegne et præcist billede af målgruppen i 2020. Forklaringen er, at vi i løbet af 2020 har ændret fremgangsmåde i registreringen af klienthenvendelser, og nu er gået over til at registrere dem i et andet system. I den forbindelse har det desværre ikke været muligt at indhente konkret statistik på en række relevante baggrundskarakteristika for målgruppen, f.eks. deres boligforhold, civilstatus, køn, alder, beskæftigelse mv.

Det er selvfølgelig beklageligt, at disse konkrete tal ikke er tilgængelige, og dermed ikke kan nuancere analysen. Der er dog ikke foretaget bevidste ændringer i forhold til hvilke målgrupper, DSG har haft fokus på, og det vurderes derfor, at målgruppen stort set er kendetegnet ved samme karakteristika, som de tidligere år. Målgruppebeskrivelsen ovenfor beskriver de generelle kendetegn, og for mere uddybende statistik henvises til klientrapporten 2019, Bilag 1 (Løper et.al 2020). Heraf fremgår det blandt andet, at 77% af klienterne i 2019 var mænd, at de fleste var relativt unge, enlige og uden børn, og at indsatte udgjorde en betydelig andel af klienterne. Det skønnes at særligt indsatte udgør en væsentligt mindre andel af målgruppen i dette års rapport, da vores opsøgende besøg ikke har været mulige. De indsatte har dog fortsat kunne tage kontakt telefonisk.

3.3 Interviewmetode

Som et ekstra bidrag til klientrapporten har vi foretaget et kvalitativt semi-struktureret interview af en borger som tidligere har fået gældsrådgivning hos Den Sociale Gældsrådgivning. Vi ønsker med denne delopgave at undersøge, hvordan borgeren er havnet i gældsproblemer, hvilke personlige konsekvenser borgeren oplever af at have gældsproblemer, samt om borgeren tror på, at han/hun vil komme ud af sine gældsproblemer. Vi har valgt det semi-strukturerede interview som metode, da vi herigennem kan få indblik i interviewpersonens livsverden, herunder dennes holdninger, overvejelser og refleksioner om sin gældssituation (Kvale & Brinkmann, 2015). Vi vil som udgangspunkt forholde os åbent til, at interviewet ikke følger interviewguiden slavisk, da der herved kan opstå nye spændende indsigter fra interviewpersonen.

Vi er gennem vores gældsafdeling i København kommet i kontakt med en tidligere klient, der har haft gældsproblemer hovedsageligt som følge af ludomani. Han har i dag lavet aftaler med samtlige kreditorer på nær en, og er i behandling for ludomani. En nærmere beskrivelse af interviewpersonen fremgår i analyseafsnittet. Interviewpersonen blev som led i briefing informeret om, at interviewet blev optaget, og at han fremgår anonymiseret i klientrapporten. Forud for interviewets gennemførelse spurgte vi interviewpersonen om han ville give sit samtykke til behandling af det data, der blev frembragt under interviewet. Interviewpersonen underskrev

en samtykkeerklæring inden interviewets påbegyndelse. Vi gjorde samtidig opmærksom på, at optagelsen af interviewet samt transskriberingen ville blive slettet så snart formålet var opfyldt, hvilket vil sige når klientrapporten var skrevet færdig.

Interviewet er struktureret af en interviewguide bestående af seks dele: (1) Briefing af interviewpersonen (IP) om formålet med undersøgelsen, (2) indledende spørgsmål om IP's baggrund, (3) spørgsmål om hvordan IP havnede i gæld, (4) spørgsmål om personlige konsekvenser ved gældssituationen, (5) spørgsmål om fremtidsudsigter, og (6) debriefing. Eksempelvis stillede vi spørgsmålet: "Har du oplevet at din gældsætning har påvirket andre dele af dit liv?" i forbindelse med interviewdelen om personlige konsekvenser ved gældssituationen. Efter interviewets gennemførelse blev optagelsen af interviewet transskriberet ordret, og de centrale pointer fra det skriftlige materiale blev udledt. Kodningen af interviewmaterialet var fokuseret om tre temaer: (1) årsager til gældsætning, (2) konsekvenser af gældsætning, og (3) fremtidsperspektiver for gældsætning.

Interviewet indgår som en case, der belyser en bestemt klients gældssituation. Det er vigtigt at være opmærksom på, at klientens udtalelser i interviewet alene er et udtryk for vedkommendes personlige oplevelser. Interviewet er altså ikke repræsentativt for alle klienter i Den Sociale Gældsrådgivning, og andre klienter kan have andre veje til overgældsætning eller opleve andre konsekvenser end dem, der fremhæves i interviewet. Det har ikke været hensigten at tale på vegne af samtlige klienter. Målet har været at nuancere den kvantitative analyse med et mere menneskeligt perspektiv, som belyser hvordan overgældsætning kan påvirke individerne bag tallene i analysen. Interviewpersonen repræsenterer således blot én af mange forskellige oplevelser. Når det er sagt, vil mange klienter formentlig kunne genkende én eller flere af de problematikker interviewpersonen fremhæver i interviewet.

4. Statistisk analyse – Klienternes gæld i 2020

Dette afsnit ser nærmere på den gæld, som klienterne i Den Sociale Gældsrådgivning havde til offentlige myndigheder og private virksomheder i 2020. Tallene sammenlignes løbende med tilsvarende tal fra de tidligere klientrapporter, for at se hvordan klienternes gæld har udviklet sig. Først ser vi på, hvordan klienternes gæld fordeler sig mellem offentlige og private kreditorer, hvorefter vi dykker længere ned i klienternes gæld inden for hver kategori.

4.1 Fordelingen mellem private og offentlige kreditorer

Tabel 1 nedenfor giver et overblik over klienternes samlede gæld i 2020, samt fordelingen mellem offentlige og private kreditorer. Begrebet gældsforpligtelse dækker over det beløb, klienterne er forpligtet til at tilbagebetale på deres gæld dvs. hovedstolen plus tilløbne renter og gebyrer. Antallet af gældsposter angiver derimod hvor mange forskellige poster klienterne har gæld til.

Tabel 1 – Gældsforpligtelse mellem offentlige og private kreditorer					
Kreditorfordeling	Gældsforpligtelses- sum kr.	Gældsforpligtel- ses %	Antal Gældspo- ster stk.	Antal Gældspo- ster %	Forpligtel- ser pr. post kr.
<i>Offentlige</i>	208.709.132	71,50%	1.915	35,47%	108.986
<i>Private</i>	83.177.909	28,50%	3.484	64,53%	23.874
Total	291.887.042	100%	5.399	100%	54.063

Som det fremgår af tabel 1, havde klienterne i 2020 en samlet gæld på 291.887.042 kr. Det svarer til, at de 576 klienter, der indgår i rapporten i gennemsnit skyldte 506.748 kr. Det er en relativt stor gæld, set i lyset af at langt størstedelen af målgruppen ikke ejer hverken helårsbolig, fritidsbolig eller andet, som typisk udgør store gældsposter hos gennemsnitsdanskeren. Mange borgere i målgruppen har desuden svært ved at betale af på deres gæld, efter de har stiftet den, bl.a. fordi de har en ringere tilknytning til arbejdsmarkedet og en lavere indkomst end den gennemsnitlige dansker. Derfor er det også forventeligt med en relativt høj gældsforpligtelse blandt klienterne i rapporten.

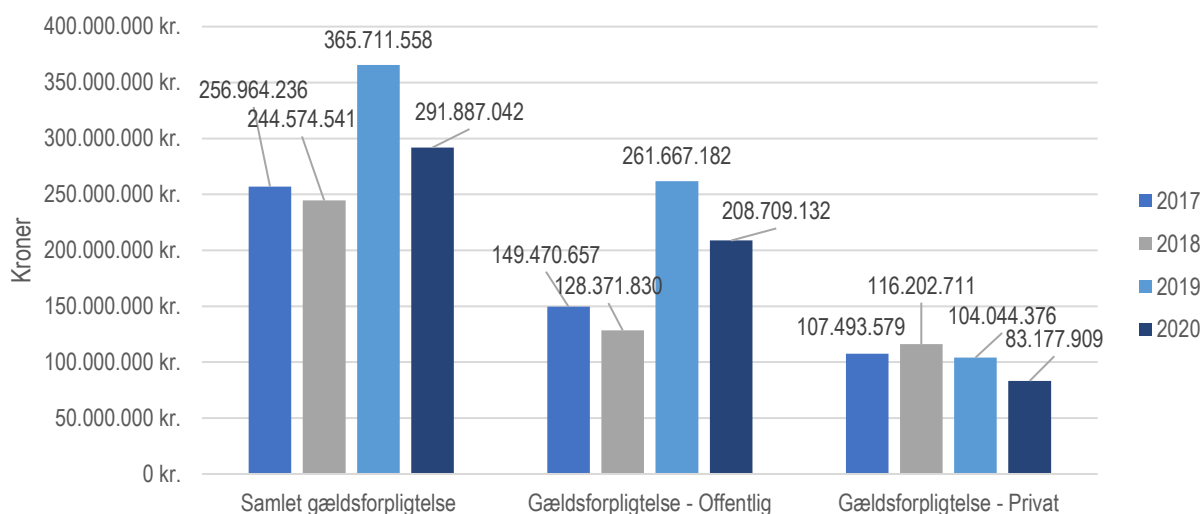
Tallet er dog faldet en smule i forhold til 2019. I 2019 var den gennemsnitlige gældsforpligtelse pr. klient 541.795 kr. Det kan umiddelbart virke overraskende, fordi samfundets nedlukning i 2020 har betydet, at mange danskere har mistet deres job, og oplevet en nedgang i deres indtægter. Dog har nedlukningen også betydet, at mange har haft et lavere forbrug, så det kan være en del af forklaringen. Hertil kommer, at klientsammensætningen har ændret sig på den måde at indsatte udgjorde en mindre andel af klienterne i 2020, da DSGs

rådgivere ikke har kunnet besøge fængsler og pensioner i 2020 grundet nedlukningen, og disse har ofte større gæld end øvrige klienter, bl.a. pga. gæld fra sagsomkostninger.

4.2 Udviklingen i gældsforpligtelsen siden 2017

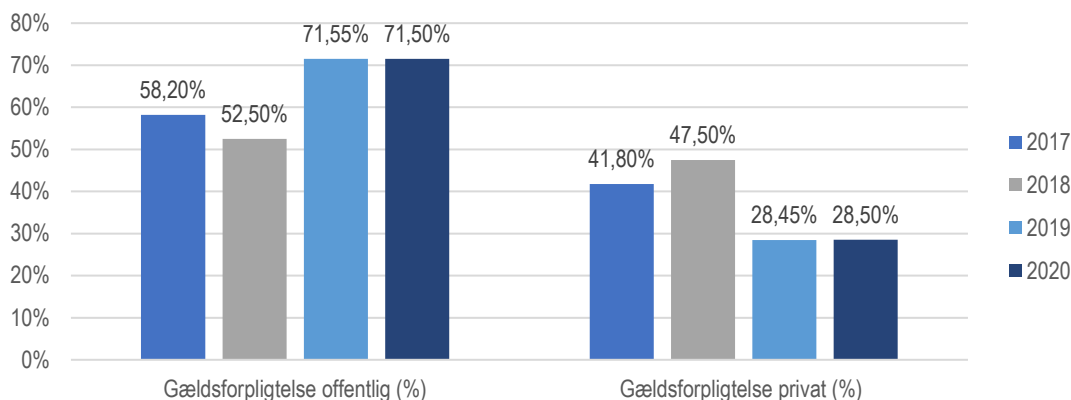
Figur 2 herunder ser på, hvordan klienternes gældsforpligtelse har udviklet sig de seneste fire år. Figuren gør det muligt at sammenligne gældsforpligtelsen til det offentlige og det private samt den samlede gældsforpligtelse over tid.

Figur 2: Gældsforpligtelse 2017-2020

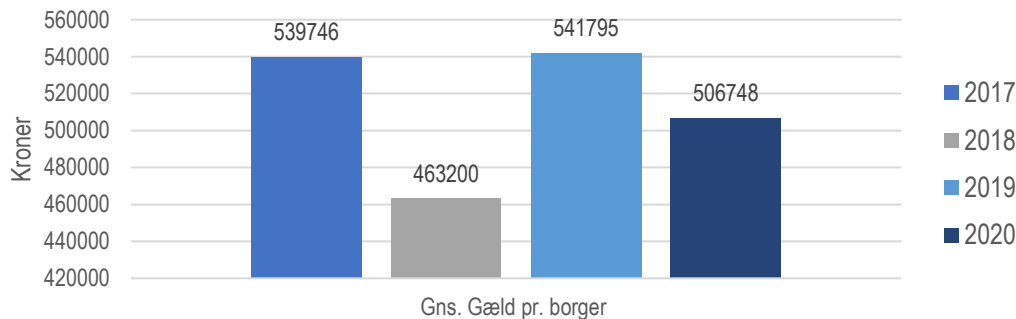
Kilde: Løper et al (2020)

Figuren viser, at den samlede gældsforpligtelse for vores klienter på trin 2 og 3 er faldet ret markant fra 2019 til 2020. Dette gør sig gældende for både den offentlige og den private gæld. Den samlede gæld er faldet med knap 70 millioner, herunder et fald på knap 50 millioner for offentlig gæld og knap 20 millioner for privat gæld. En væsentlig del af forklaringen på dette fald antages at være fordi antallet af klienter er faldet fra 2019 til 2020. Vi havde således 675 klienter på trin 2 og 3 i 2019, mens der i 2020 kun var 576 klienter. Altså et fald på godt 100 klienter. Man kan derfor ikke på baggrund af figur 2 alene konkludere om klienternes gennemsnitlige gældsforpligtelse har ændret sig.

Figur 3: Fordeling mellem Offentlig og privat (%)

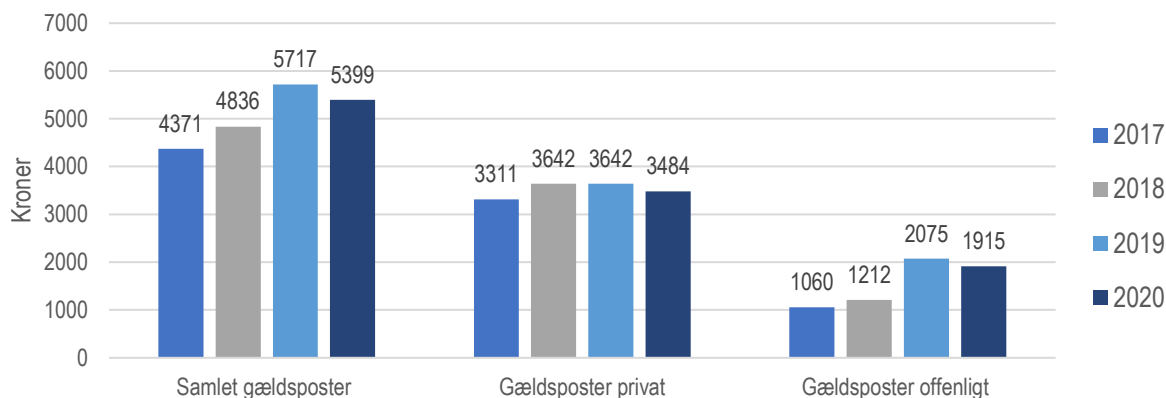
Kilde: Løper et al (2020)

Figur 3 viser fordelingen af klienternes gæld mellem offentlige og private kreditorer opgjort i procent. Vi kan se at langt størstedelen af gælden er til det offentlige, altså 71,5%, mens kun 28,5% er til private. Fordelingen er bemærkelsesværdigt lig fordeling i 2019, hvor kun 0,05% adskiller 2019 og 2020. Der er således ikke sket mærkbare ændringer i fordelingen mellem gælden til det offentlige og det private.

Figur 4: Gennemsnitslig gæld pr. klient hos DSG 2017-2020

Kilde: Løper et al (2020)

Modsat figur 2, der viser den samlede gældsforpligtelse for vores klienter, viser figur 4 den gennemsnitlige gældsforpligtelse pr. klient/borger. Her kan vi se, at det altså ikke kun er fordi vi har færre klienter at den samlede gældsforpligtelse er faldet med knap 70 millioner. Figur 4 viser, at den gennemsnitlige gældsforpligtelse pr. borger også er faldet ret markant – ca. 35.000 kr. pr. borger. Klienter skyldte altså i gennemsnit færre penge i 2020 sammenlignet med 2019. Som beskrevet tidligere, skyldes dette formentlig et fald i antallet af indsatte blandt klienterne, da vores gældsmanagere ikke har haft samme mulighed for at besøge fængsler og pensioner i 2020 grundet nedlukningen.

Figur 5: Gældsposter 2017-2020

Kilde: Løper et al (2020)

Figur 5 viser udviklingen i antallet af klienternes gældsposter fra 2017 til 2020. Som figuren indikerer, ligger tallene relativt stabilt. Fra 2018 til 2019 ses en mindre stigning i antallet af gældsposter til det offentlige, som også afspejles i det samlede antal gældsposter. Et mindre fald er dog sket i samme kategori fra 2019 til 2020. Det gennemsnitlige antal gældsposter pr. klient giver dog et mere sigende indblik i, hvor mange forskellige gældsposter klienterne typisk har. I 2020 havde hver klient i Den Sociale Gældsrådgivning i gennemsnit 9,4 gældsposter, dette er en stigning ift. sidste år, hvor klienterne i gennemsnit havde 8,5 gældsposter (Løper et al 2020: 12).

Dette tal er relevant, fordi det indikerer, at klienterne ofte står i en svær økonomisk situation, hvor de skylder penge til adskillige forskellige kreditorer. Det kan bidrage til, at de nemmere mister overblikket over deres gæld, og at der er behov for en mere omfattende rådgivning. Som det fremgår af figuren, har klienterne flere gældsposter til det private, hvilket omfatter gæld til bl.a. banker, kreditlånsvirksomheder, diverse regninger, m.fl., Vi vil komme nærmere ind på, hvem kreditorerne er og hvor meget klienterne skylder til dem i afsnit 4.4. Selvom klienterne har færre gældsposter i det offentlige, så vi i figur 3, at gældsforpligtelsen til det offentlige er større end til det private. Dette vidner om, at klienternes gæld til det private består af mindre beløb fordelt på flere kreditorer. Omvendt skylder klienterne typisk større beløb til det offentlige, men fordelt på færre poster.

4.3 Gæld til offentlige kreditorer

Dette afsnit fokuserer udelukkende på klienternes gæld til det offentlige. Her er tale om gæld til offentlige institutioner og myndigheder. F.eks. kan klienterne have stiftet gæld til Udbetaling Danmark, hvis de har fået for meget udbetalt i offentlige ydelse, og ikke har tilbagebetalt beløbet rettidigt. Gælden til kommunerne kan være stiftet på baggrund af ubetalte regninger til kommunale ydelser. Gæld til politiet kan typisk være stiftet på baggrund af ubetalte bøder. Når der tales om gæld til Gældsstyrelsen, er der tale om en større kategori af

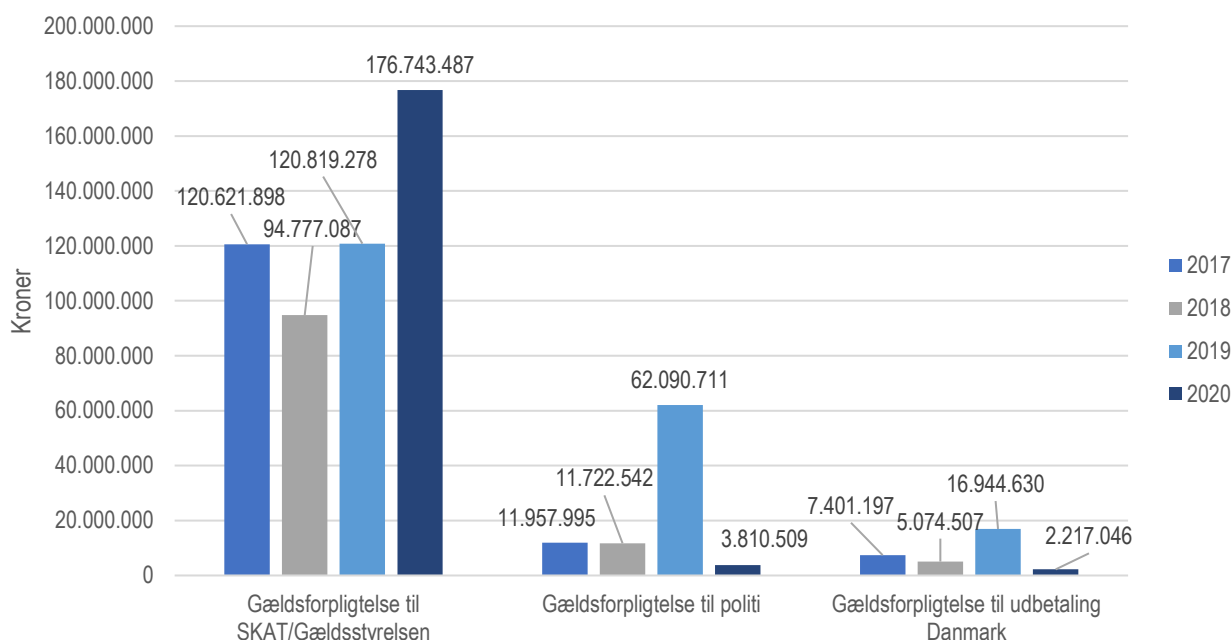
gældsposter til det offentlige. De senere år har staten haft øget fokus på at inddrive borgernes gæld til det offentlige, og det har blandt andet betydet, at flere offentlige gældsposter nu havner til inddrivelse hos gældsstyrelsen. Der kan være tale om gæld til SKAT, men også en lang række andre offentlige instanser.

Tabel 2 herunder viser fordelingen af klienternes gæld til offentlige kreditorer i 2020.

Tabel 2 - Fordeling af gæld til offentlige kreditorer					
Gældsfordeling Offentlige kreditorer	Gældsforpligtelsessum kr.	Andel %	Antal poster	Antal poster %	Gennemsnitlig gæld (afrundet) kr.
Udbetaling Danmark	2.217.046	1,06%	102	5,33%	21.736
Gældsstyrelsen (SKAT)	200.131.525	95,89%	1.541	80,47%	129.871
Kommuner	1.342.078	0,64%	101	5,27%	132.88
Politi	3.810.509	1,83%	101	5,27%	37.728
Øvrige offentlige	1.207.974	0,58%	70	3,66%	17.257
Total	208.709.132	100%	1.915	100%	108.986

Af tabel 2 fremgår det, at langt størstedelen af klienternes gæld i 2020 var til Gældsstyrelsen. Ud af de 208.709.132 kr. som klienterne skylder til det offentlige, er knap 96% til Gældsstyrelsen. Herudover er knap 2% til Politiet, 1% til Udbetaling Danmark og 0,5% til kommunerne. Hvad angår antallet af gældsposter er flertallet også her hos Gældsstyrelsen, knap 80%. Det samlede antal gældsposter for vores klienter er 1.915 hvoraf 1.541 er til Gældsstyrelsen, 102 til Udbetaling Danmark, 101 til Kommunerne, samt 101 til Politiet. Den gennemsnitlige værdi af gældsposterne er også klart højest ved Gældsstyrelsen, hvor hver enkelt gældspost gennemsnitligt ligger på 129.871 kr. (med til den betragtning hører også, at det er gældsstyrelsen, som inddriver gælden fra sagsomkostninger i straffesager, og at gælden fra sagsomkostninger typisk løber op i ganske store beløb). Dette står også i skarp kontrast til de øvrige offentlige myndigheder. For Udbetaling Danmark er denne kun 21.736 kr. pr. gældspost, 13.288 kr. for Kommunerne, mens den er 37.728 kr. for Politiet.

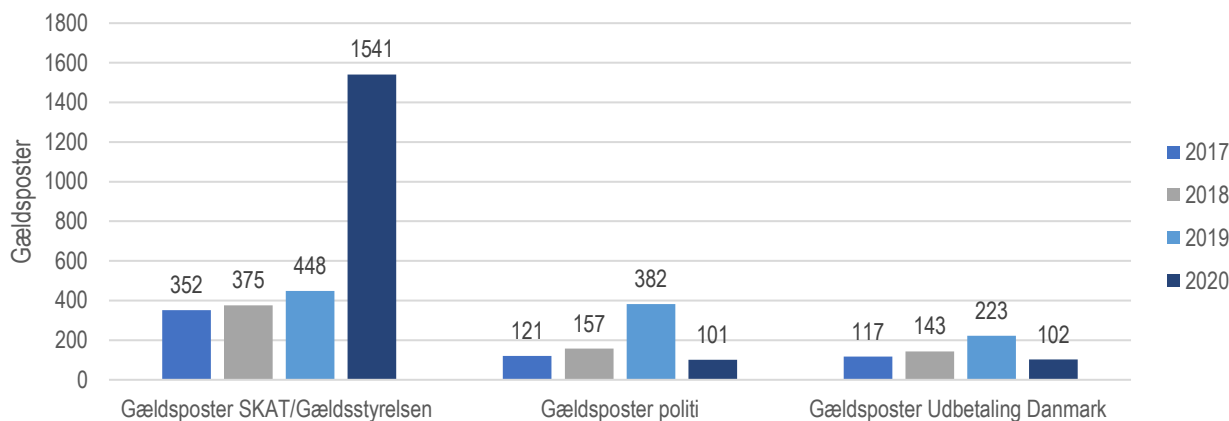
Hvor tabel 2 gav et overblik over klienternes gæld til det offentlige i 2020, viser nedenstående figur 6 udviklingen i klienternes gældsforpligtelse til det offentlige over tid. Her sammenlignes tallene for 2020 altså med de tilsvarende tal fra de tidligere klientrapporter.

Figur 6: Gældsforpligtelse til udvalgte offentlige 2017-2020

Kilde: Løper et al. (2020)

Overordnet har klienterne haft størst gældsforpligtelse til SKAT/Gældsstyrelsen gennem alle årene. Klienternes gældsforpligtelse til politiet og Udbetaling Danmark har til gengæld udgjort en mindre del af klienternes samlede gældsforpligtelse. Udviklingen fra 2019 til 2020 er dog særligt værd at bemærke. Her ses en markant stigning i klienternes gældsforpligtelse til SKAT/Gældsstyrelsen. Samtidig er der i samme periode sket et fald i gældsforpligtelsen til hhv. Politiet og Udbetaling Danmark. Andelen af klienternes gældsforpligtelse til det offentlige, som ligger hos SKAT/Gældsstyrelsen er altså steget markant på blot ét år.

En mulig forklaring kan være, at Gældsstyrelsen de senere år har haft større fokus på at inddrive gæld til det offentlige, som følge af tidligere problemer med gældsinddrivelsen. Denne indsats er intensiveret yderligere det seneste år, hvilket blandt andet har betydet, at borgernes gæld til offentlige institutioner hurtigere havner hos gældsstyrelsen, og at der nu inddrives på en større andel af borgernes gæld end tidligere. Gældsstyrelsen har siden 1. juli 2020 kunnet inddrive gæld til offentlige myndigheder uden at myndighederne først har sendt rykkere, og uanset om borgeren har fået besked om, at det er gældsstyrelsen, der inddriver gælden (Gældsstyrelsen). Dette gælder bl.a. for gæld til politiet, hvilket måske kan forklare, at der ses et større fald i gældsforpligtelsen til Politiet fra 2019 til 2020. Effektivisering af den offentlige gældsinddrivelse kan dermed have påvirket den udvikling, der ses i figur 6. For at få det fulde billede over udviklingen, er det dog vigtigt også at kigge på antallet af gældsposter.

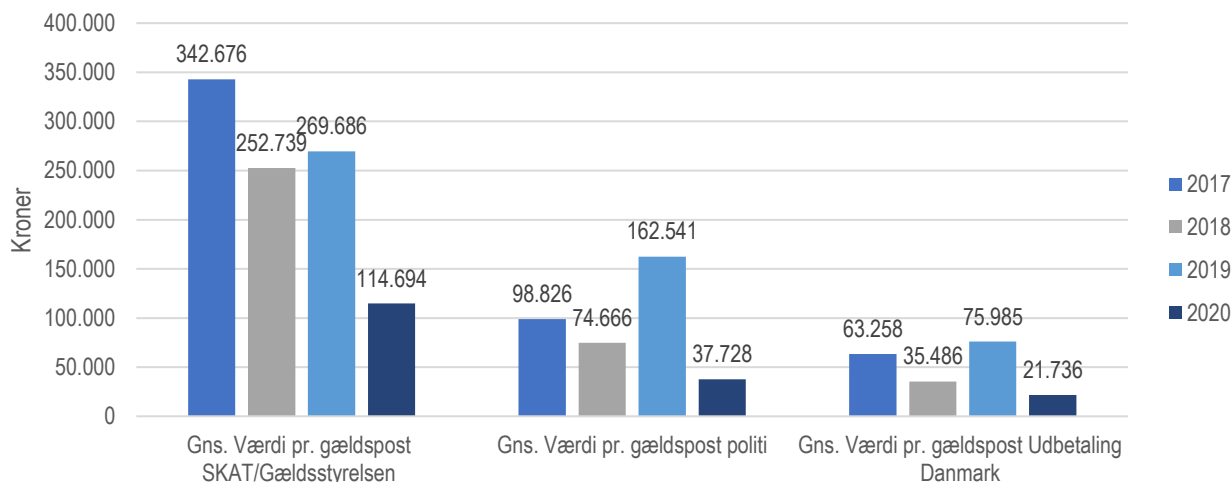
Figur 7: Gældsposter til udvalgte offentlige 2017-2020

Kilde: Løper et al (2020)

Figur 7 viser fordelingen af klienternes gældsposter til det offentlige de seneste år. Til forskel for figur 6, som viste gældsforpligtelsen, ses en mere ligelig fordeling i antallet af gældsposter hos SKAT/Gældsstyrelsen og hhv. Politiet og Udbetaling Danmark. Igen er det dog tydeligt, at 2020 skiller sig ud. På blot et år er antallet af gældsposter til SKAT/Gældsstyrelsen tredoblet. Dette skal ses i lyset af effektiviseringen af den offentlige gældsinddrivelse, og det faktum at Gældsstyrelsen nu inddriver på flere poster, som tidligere lå hos andre offentlige myndigheder. At stigningen er så markant, er dog bemærkelsesværdigt, bl.a. fordi der ikke ses et tilsvarende stort fald i antallet af gældsposter hos de øvrige myndigheder.

Som beskrevet i metodeafsnittet kan der være en vis usikkerhed forbundet med opgørelsen af offentlige gældsposter, fordi der kan være forskel på hvorvidt den enkelte rådgiver registrerer offentlige poster samlet eller for sig. Det kan skævvride tallet i figuren en smule. Der er dog tale om en så stor stigning, at det formentlig ikke alene skyldes måden hvorpå de offentlige gældsposter er registreret. For at nuancere billedet af klienternes gældssituation, er det også værd at se på, hvor meget gældsposterne til det offentlige typisk er værd.

Figur 8 viser udviklingen i gennemsnitsværdien for gældsposter til udvalgte offentlige i perioden 2017-2020. Det vil sige, hvor meget en gældspost i gennemsnit er værd, fordelt på de udvalgte offentlige instanser.

Figur 8: Gns. værdi for gældsposter udvalgte offentlige 2017-2020

Kilde: Løper et al (2020)

Som det fremgik af figur 6 og 7, er SKAT/Gældsstyrelsen den offentlige instans, hvor langt de fleste gældsposter er placeret, og hvor klienternes samlede gældsforpligtelse er højest. Alligevel fremgår det af figur 8, at gennemsnitsværdien for disse gældsposter er faldet betydeligt det seneste år. Hvad dette skyldes, vides ikke med sikkerhed, men set i lyset af den samlede stigning i gælden til netop SKAT/Gældsstyrelsen, vidner det om, at klienternes gæld hertil typisk er fordelt på et større antal poster af lavere værdi; det er derfor sandsynligt at i hvert fald noget af ændringen skyldes Gældsstyrelsens øgede indsats for at inddrive gælden til det offentlige.

4.4 Gæld til private kreditorer

Følgende afsnit zoomer ind på klienternes gæld til private kreditorer. Gælden til private kreditorer opdeles i to overordnede kategorier, hhv. forbrugslån og forfaldne regninger. Første kategori dækker over den gæld, som klienterne har stiftet efter at have optaget et forbrugslån. Der kan både være tale om hurtige usikre forbrugslån under Dansk Kreditråd, lån optaget hos virksomheder med banklicens eller banklån. Forfaldne regninger dækker over den gæld, klienterne har stiftet som følge af ubetalte regninger for f.eks. forsikring, teleydelser og leasing, men også ubetalte regninger på f.eks. transport og købsabonnementer.

Nedenstående tabel 3 viser fordelingen af klienternes gæld til private kreditorer i 2020.

Tabel 3 - Fordelingen af gæld til private kreditorer		
Gældsfordeling private kreditorer	Gældsforpligtelsessum	Gældsforpligtelsessum
Forbrugslån	Kr.	%
<i>Hurtige, usikrede forbrugs- og kviklån under Dansk Kreditråd</i>	7.907.947	9,51 %
<i>Bankers og virksomheder med banklicens' hurtige forbrugs- og kviklån</i>	8.173.561	9,83 %
<i>Sikrede og usikrede banklån</i>	39.766.683	47,81 %
<i>Øvrige usikre forbrugs- og kviklån</i>	1.403.187	1,69 %
Total	57.251.378	68.83 %
Forfaldne regninger på diverse købsprodukter		
<i>Leasing og afbetaling</i>	1.706.061	2,05 %
<i>Forfaldne regninger til transport, bladabonnementer mv.</i>	15.884.195	19,10 %
<i>Forsikringer</i>	3.604.011	4,33 %
<i>TV/Internet/Mobilregninger</i>	4.732.264	5,69 %
Total	25.926.531	31,17 %

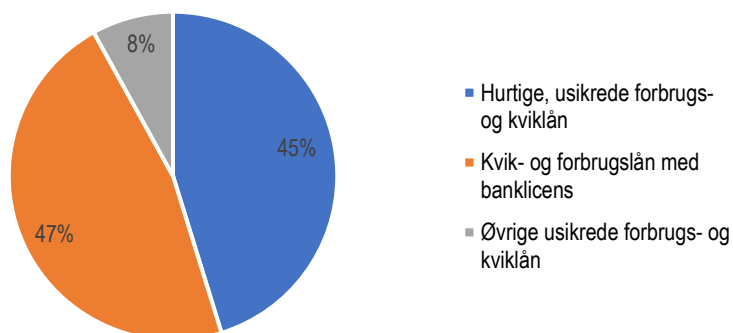
Det fremgår af tabellen, at knap 48% af gældsforpligtelsen er til sikrede og usikrede banklån. Derudover er det iøjnefaldende, at knap 10% af den private gældsforpligtelse er til hurtige, usikrede forbrugs- og kviklån under Dansk Kreditråd, foruden ca. 2% til øvrige usikre forbrugs- og kviklån. Samlet set er godt 69% af den samlede gældsforpligtelse til private kreditorer bundet op på forbrugslån. Hvad angår forfaldne regninger på diverse købsprodukter er 19% af gældsforpligtelsen til transport, bladabonnementer og andet. Desuden er ca. 6% af gældsforpligtelsen regninger til internet, TV og mobiltelefoner. Slutteligt er 2% af gældsforpligtelsen til leasing og afbetaling mens ca. 4% går til ubetalte forsikringer.

4.4.1 Særligt angående kviklån

Dette underafsnit zoomer ind på klienternes gældsforpligtelse til kviklån. Kviklån har de seneste år fået større politisk fokus, hvilket blandt andet har resulteret i ny regulering på området. Den første juli 2020 trådte en ny lov om kviklån i kraft. Loven betyder bl.a., at kviklån maksimalt må have en årlig omkostningsprocent på 35 procent, og at forbrugerne nu maksimalt kan komme til at betale 100 procent oveni lånets værdi (Erhvervsministeriet

2020). De nye regler blev ifølge Erhvervsministeren til på baggrund af et ønske om at regulere kviklånsmarkedet, så færre forbrugere vil opleve at stå med en uoverskuelig gæld (ibid.). Da de nye regler ikke har tilbagevirkende kraft, og kun gælder låneaftaler oprettet efter første juli 2020, kan effekterne af dem endnu ikke aflæses i dette års klientrapport. Det bliver dog interessant at se, om vi i de kommende år kommer til at se en mærkbar effekt på klienternes gældsforpligtelse på kviklånsmarkedet. Faktisk er der allerede sket en udvikling i forhold til fordelingen af klienternes gældsforpligtelse til de forskellige kviklånskategorier siden sidste år. Det er dog jf. ovenstående tvivlsomt, at dette skulle skyldes den nye lovgivning alene, idet der ses en stigning i klienternes gæld til de hurtige usikrede kviklån det seneste år.

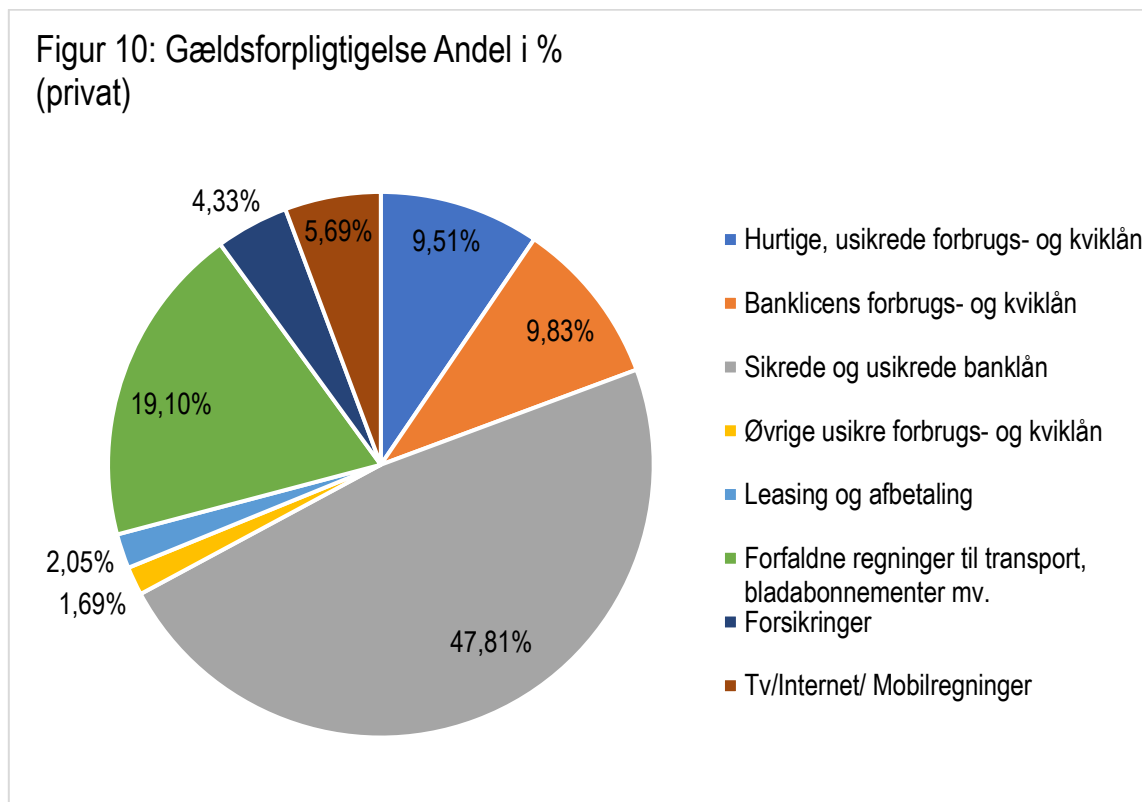
Figur 9: Gældsforpligtelse private kreditorer - hurtige, usikrede forbrugs- og kviklån

Figur 9 ovenfor viser klienternes gældsforpligtelse til forskellige forbrugs- og kviklån, opgjort i procent. Her fremgår det, at hurtige, usikrede forbrugs- og kviklån udgjorde 45% af klienternes gældsforpligtelse til forbrugslån i 2020. Disse lån er udbudt af medlemmer af Dansk Kreditråd. Her er tale om relativt usikre lån, idet virksomhederne ikke har banklicens, og derfor ikke er forpligtet til at efterleve visse standarder. Tallet er en markant stigning fra sidste år, hvor kategorien kun udgjorde 15% af klienternes gældsforpligtelse til forbrugslån. Samtidig udgjorde gældsforpligtelsen til bankers digitale lån samt forbrugs- og kviklån hele 80% i 2019, hvor det i 2020 kun var 47% af gældsforpligtelsen til forbrugslån (Løper 2020: 21). Det vil sige, at der fra 2019 til 2020 er sket en markant stigning i klienternes gældsforpligtelse til usikre lån, og samtidig et fald i de mere sikre lån hos virksomheder med banklicens. En del af forklaringen kan være det førnævnte fald i andelen af indsatte, som ikke har mulighed for at optage denne type lån. Men der er alligevel tale om en betydelig ændring, som interessant nok går i modsat retning af lovgivernes intention om at mindske gældsproblemer som følge af dyre kviklån.

4.4.2 Særligt angående diverse forfaldne regninger, abonnementer og husleje/boligforhold

Figur 10 viser et overblik over vores klients samlede gældsforpligtelse til private kreditorer fordelt på diverse poster.

Her er det værd at bemærke, at hele 19% af klienternes gældsforpligtelse til det private består af forfaldne regninger til f.eks. transport og bladabonnementer. Det kan være et udtryk for, at mange klienter har mistet overblikket over deres økonomi i en sådan grad, at de enten overser eller ikke formår at betale mindre løbende udgifter. I tabel 4 herunder, kan det aflæses, at klienterne har langt flere gældsposter som følge af forfaldne regninger, sammenlignet med antallet af gældsposter til diverse lån. Klienterne har altså mange forskellige kreditorer, hvilket kan gøre deres gældsproblematikker mere komplicerede.

4.4.3 Antal gældsposter og gennemsnitlig gæld til private kreditorer

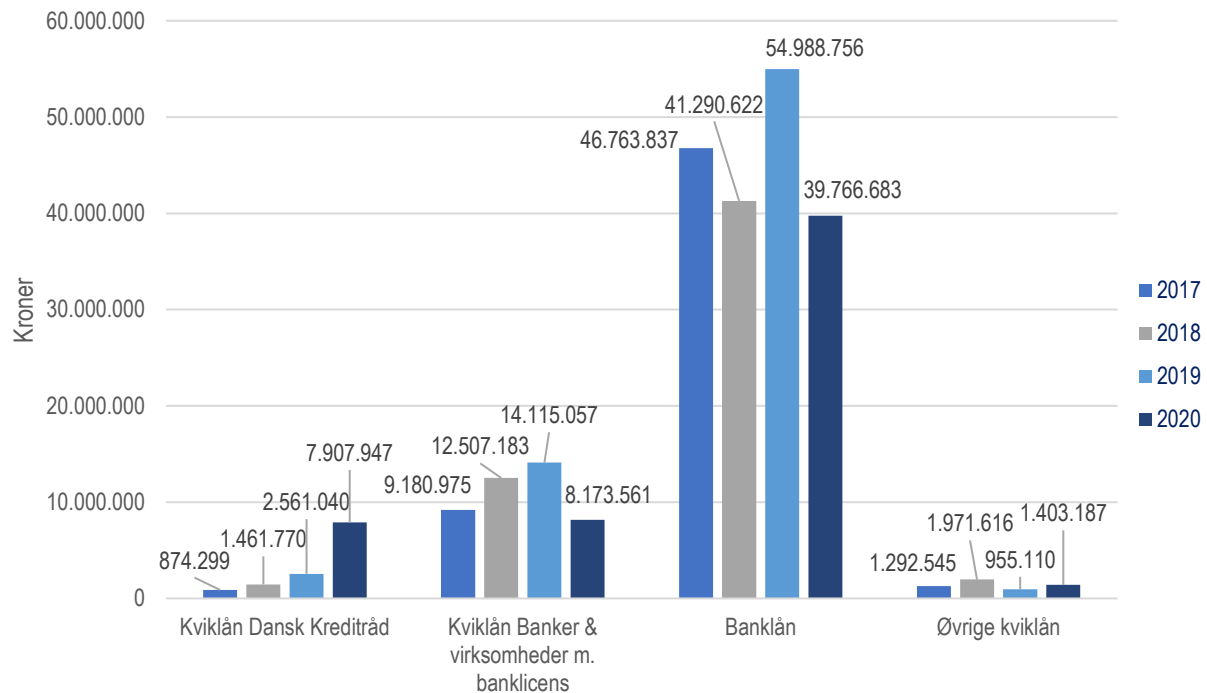
Af tabel 4 kan man aflæse, hvor mange gældsposter klienterne havde til hver kategori af kreditorer, hvor stor en procentandel disse udgjorde af det samlede antal, samt den gennemsnitlige gæld i hver kategori. Sammenligner man de to overordnede kategorier, altså hhv. "forbrugslån og kviklån" og "forfaldne regninger til diverse købsprodukter", ses det at første kategori udgør 41,11% og sidste hele 58,89%. Gæld til forfaldne regninger udgør altså hovedparten af klienternes private gældsposter, hvilket indikerer, at klienterne ikke har været i stand til at betale diverse regninger løbende, og at regningerne derfor hober sig op. Det er bekymrende, fordi det blot er

med til at gøre deres økonomiske situation mere uoverskuelig, og det vidner om, at mange er havnet i en dårlig gældsspiral, som er svær at komme ud af igen.

Tabel 4 - Fordelingen af gæld til private kreditorer			
Forbrugs- og kviklån	Antal gældsposter	Antal gældsposter %	Gennemsnitlig gæld (afrundet) i kr.
<i>Hurtige, usikrede forbrugs- og kviklån under Dansk Kreditråd</i>	437	12,87%	18.096
<i>Bankers og virksomheder med banklicens' hurtige forbrugs- og kviklån</i>	461	13,57%	17.730
<i>Sikrede og usikrede banklån</i>	405	11,93%	98.189
<i>Øvrige usikre forbrugs- og kviklån</i>	93	2,74%	15.088
Total	1.396	41,11%	41.011
Forfaldne regninger på diverse købsprodukter			
<i>Leasing og afbetaling</i>	80	2,36%	21.326
<i>Forfaldne regninger til transport, bladabonnementer mv.</i>	980	28,86%	16.208
<i>Forsikringer</i>	237	6,98%	15.207
<i>TV/Internet/Mobilregninger</i>	703	20,7%	6.732
Total	2.000	58,89%	12.963
Summa Summarum	3.396	100%	26.072

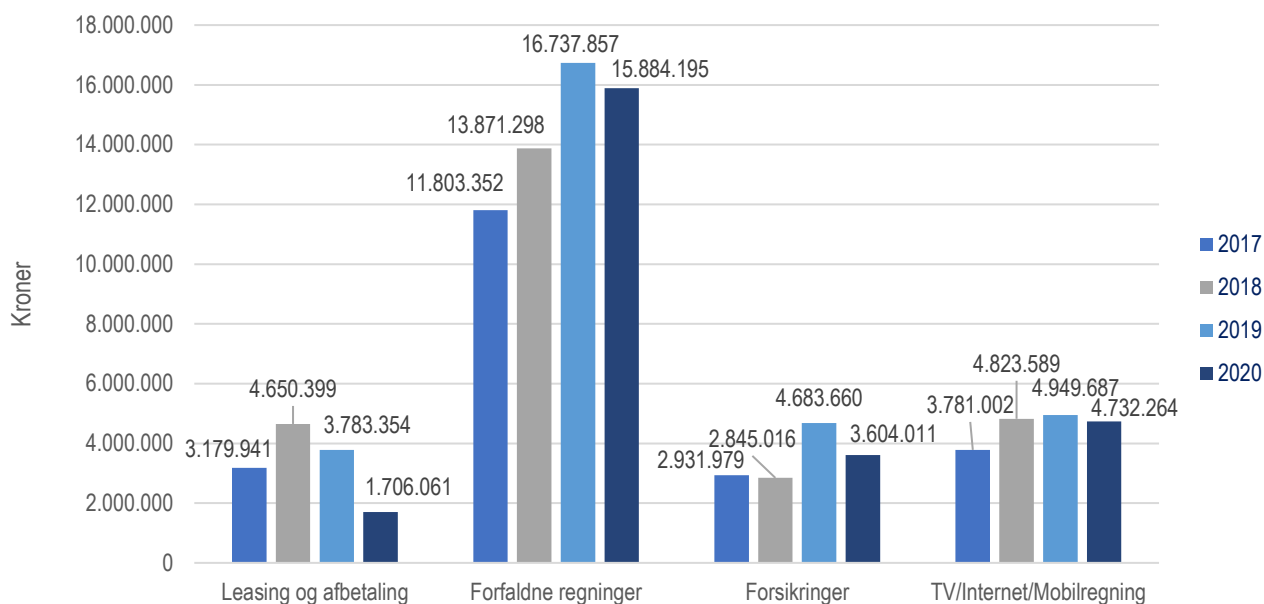
4.4.4 Gæld til private kreditorer over tid

Figur 11 viser udviklingen i klienternes samlede gældsforpligtelse til diverse forbrugslån i perioden 2017-2020. Ligesom de tidligere år, var klienternes gældsforpligtelse også størst til banklån i 2020. Dette er ikke overraskende, fordi banklån typisk består af større beløb end kvik- og forbrugslån. Alligevel ses et mærkbart fald i gældsforpligtelsen til banklån fra 2019 til 2020. Samtidig ses en stigning i gældsforpligtelsen til kviklån, der hører under Dansk Kreditråd, og et fald i gældsforpligtelsen til kviklån hos banker og virksomheder med banklicens.

Figur 11: Gældsforpligtelse til forbrugslån 2017-2020

Kilde: Løper et al (2020)

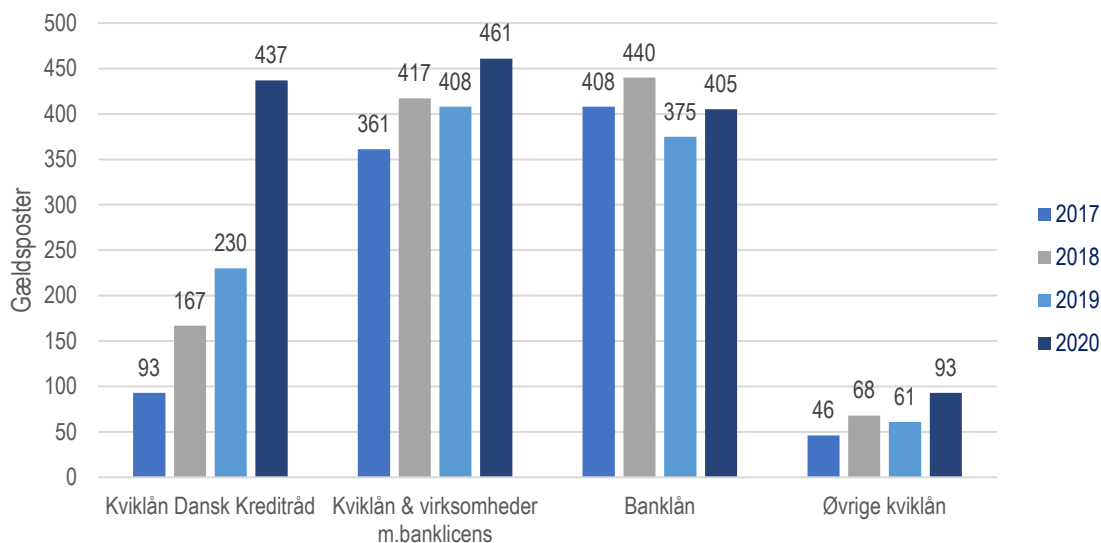
Det kan umiddelbart bekymre, at der ses en større gældsforpligtelse til kviklån udbudt af virksomheder uden banklicens, fordi disse lån typisk er mere usikre og kan medføre øget risiko for overgældsætning. Banker og virksomheder med banklicens lever op til en række kvalitetskrav og regler, som beskytter kunderne (Danmarks Nationalbank). Det er derfor bekymrende hvis klienternes gældsforpligtelse i højere grad flyttes fra disse lånudbydere til mere usikre kviklånsvirksomheder. En del af forklaringen kan muligvis findes i klientsammensætningen, som i 2020 har bestået af færre indsatte end de tidligere år, fordi Fængselsrejseholdets aktiviteter har været begrænsede. Det betyder, at en større andel af klienterne i 2020 var socialt udsatte, som har haft mulighed for at tage kviklån under dansk kreditråd, hvorimod indsatte, som tidligere udgjorde en større andel af klienterne, ikke har mulighed for at optage disse lån. Det er muligt at andre faktorer også kan forklare udviklingen, men det er under alle omstændigheder værd at holde øje med udviklingen de kommende år.

Figur 12: Gældsforpligtelse til diverse regninger 2017-2020

Kilde: Løper et al (2020)

Figur 12 viser en oversigt over udviklingen i den gæld, klienterne har stiftet på baggrund af regninger for leasing/afbetaling, forsikringer, teleydelser og forfaldne regninger. Det fremgår, at klienternes gældsforpligtelse i hele perioden har været størst til forfaldne regninger. Kategorien dækker over forfaldne regninger til f.eks. transport, bladabonnementer mv. At gældsforpligtelsen til forfaldne regninger er så massiv vidner om, at de fleste klienter står i en så svær økonomisk situation, at de har mistet overblikket over de forfaldne regninger, som derfor når at hobe sig op. Erfaringen fra DSG er netop også, at mange ønsker at få udarbejdet et gælds- overblik, fordi det er helt afgørende for at rette op på økonomien igen. Det er dog positivt, at der ses et mindre fald i gældsforpligtelsen til alle kategorier under diverse regninger det seneste år.

Figur 13 viser klienternes gæld til forbrugslån fordelt på gældsposter i perioden 2017-2020. Selvom vi tidligere så, at gældsforpligtelsen var størst til banklån, fremgår det af figur 13, at klienternes gældsposter er mere spredte. Det vil sige, at selvom klienterne skylder flest penge til bankerne, er deres samlede gæld fordelt mellem flere forskellige typer af kreditorer.

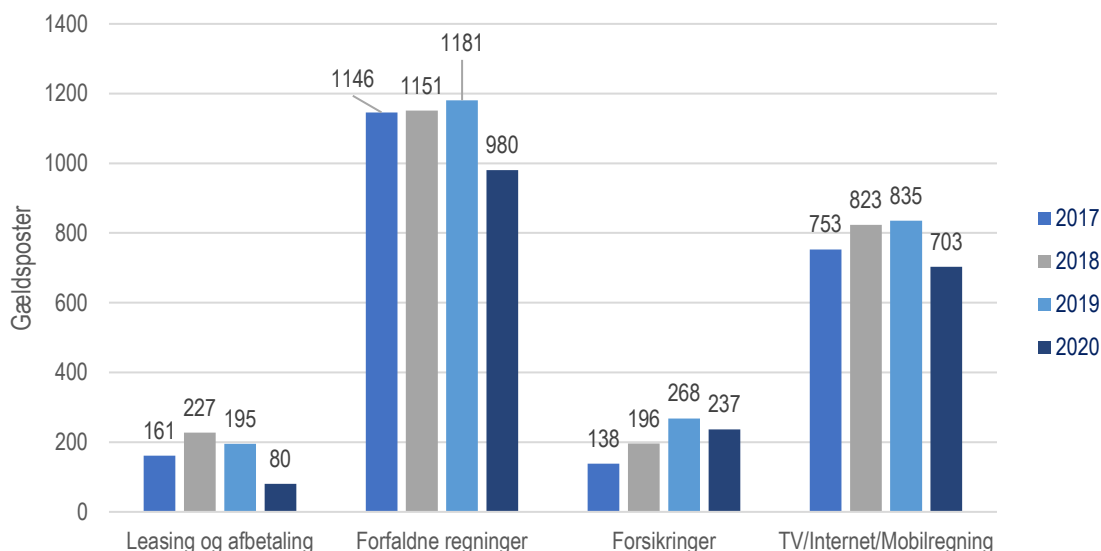
Figur 13: Gældsposter til forbrugslån 2017-2020

Kilde: Løper et al (2020)

Det kan være en udfordring, fordi det betyder, at der kræves en mere omfattende gældsrådgivning idet der skal tages kontakt til flere kreditorer, når klienterne f.eks. har behov for at ændre afdragsaftaler eller søge gældssanering. Det bliver dermed mere uoverskueligt og sværere for klienterne at komme ud af deres dårlige økonomiske situation, når gældsposterne er fordelt på flere forskellige kreditorer. Faktisk havde hver klient i Den Sociale Gældsrådgivning i 2020 i gennemsnit 9,4 gældsposter, og i 2019 var tallet 8,5.

Stigningen i antal gældsposter til kviklån under Dansk Kreditråd er særligt iøjnefaldende. Her ses næsten en fordobling i antallet af gældsposter fra 2019-2020. Igen skal der bemærkes, at der i samme periode er sket en ændring i klientsammensætningen idet indsatte udgjorde en større andel af klienterne i 2019, og disse har ikke samme mulighed for at optage kviklån, som de øvrige socialt udsatte, der udgjorde en større andel af klienterne i 2020. Der er altså en vis usikkerhed forbundet med tallene, men en så markant stigning er alligevel bemærkelsesværdig, og ikke mindst bekymrende, fordi disse gældsposter ligger hos virksomheder uden banklicens. Samme bekymring gør sig gældende for den stigning som ses i kategorien øvrige kviklån.

Figur 14 viser, at ikke kun klienternes gældsforpligtelse, men også antallet af gældsposter til diverse regninger, er faldet det seneste år, og at det gælder for alle kategorierne.

Figur 14: Gældsposter til diverse regninger 2017-2020

Kilde: Løper et al (2020)

Det er en positiv udvikling, om end der ikke er tale om betydelige fald. Klienterne har gennem hele perioden haft flest gældsposter til forfaldne regninger, hvilket som tidligere nævnt også er den post hvortil de har den højeste gældsforpligtelse. At både gældsforpligtelsen og antallet af gældsposter er højt, indikerer, at klienterne skylder penge til mange forskellige forfaldne regninger, og ikke bare nogle få. Dette understreger yderligere, at klienterne befinder sig i en meget besværlig situation, idet gælden er fordelt på mange kreditorer, hvilket øger behovet for omfattende gældsrådgivning. I lyset heraf er det positivt, at der i alle kategorier er sket et fald i antallet af gældsposter det seneste år, fordi det betyder, at der er færre gældsposter og kreditorer at holde styr på.

4.5 Delkonklusion

Af analysen kan vi altså drage adskillige konklusioner. Nogle er af positiv karakter hvis man sammenligner med tidligere år, mens andre tegner nogle mere bekymrende tendenser for klienterne i Den Sociale Gældsrådgivning. Først og fremmest er den samlede gældsforpligtelse faldet ret markant fra 2019 til 2020, hvilket må siges at være godt nyt for klienterne. I 2019 var denne på 365.711.558 kr., mens den i 2020 er faldet med hele 74 millioner til sammenlagt 291.887.042 kr. Vi kan også se, at den gennemsnitlige gældsforpligtelse pr. borger er faldet ret markant, fra 541.795 kr. i 2019 til 506.748 kr. i 2020, hvilket også må siges at være indiskutabelt positivt. Hvad årsagen til dette fald i klienternes gældsforpligtelse er, kan være svært at sige, men det kunne tænkes ganske enkelt at skyldes et lavere forbrug som følge af nedlukningen af samfundet, samtidig med at andelen af indsatte sandsynligvis er mindre i målgruppen for dette års rapport.

Af mere neutral karakter har vi også fundet ud af, at antallet af gældsposter har udviklet sig relativt stabilt fra 2017 til 2020. Fra 2019 til 2020 er der sket et mindre fald i antallet af gældsposter til det offentlige. Det gennemsnitlige antal gældsposter for vores klienter i Den Sociale Gældsrådgivning var i 2020 på 9,4. En gældspost kunne eksempelvis være en ubetalt parkeringsbøde til det offentlige.

Vi kan se en bemærkelsesværdig stigning i andelen af den offentlige gæld som bliver inddrevet af Gældsstyrelsen. Hele 96% af klienternes offentlige gæld i 2020 skyldes til Gældsstyrelsen. På blot et år, fra 2019 til 2020, er antallet af gældsposter til Gældsstyrelsen tredoblet, fra 448 i 2019 til hele 1.541 i 2020. Der har de seneste år været meget politisk fokus på at få styrket den offentlige inddrivelse af gæld, hvilket kan være en delvis forklaring på denne markante udvikling. I takt med at antallet af gældsposter til det offentlige er steget har der tilsvarende været et markant fald i den gennemsnitlige værdi af de offentlige gældsposter. F.eks. er den gennemsnitlige værdi af gældsposter til Gældsstyrelsen faldet fra 269.686 kr. i 2019 til kun at være 114.694 kr. i 2020.

Hvad angår gælden til det private er særligt én ting bemærkelsesværdig: en markant stigning i gældsforpligtelsen blandt klienterne til kviklån, der hører under Dansk Kreditråd. Her er sket en fordobling af antallet af gældsposter i perioden fra 2019 til 2020. Af klienternes samlede gældsforpligtelse til forbrugslån udgør hurtige, usikrede forbrugs- og kviklån hele 45% i 2020. Sammenlignet med 2019 er dette en markant stigning eftersom andelen på daværende tidspunkt kun var 15%. Denne udvikling er stærkt bekymrende eftersom disse lån kan være vanskelige at tilbagebetale, da de typisk er forrentede uforholdsmæssigt højt.

5. Interview – konsekvenserne af overgældsætning

Som det fremgår af de foregående analyseafsnit om vores klienter har de gennemsnitligt store gældsforpligtelser til adskillige kreditorer. Denne gældsætning har naturligvis konsekvenser for den enkelte på flere forskellige parametre. For at forstå disse konsekvenser har vi derfor foretaget et interview med en tidligere klient hos DSG. Herunder fremgår en analyse af hovedpointerne fra interviewet. Vi har valgt særligt at fokusere på årsagerne til gældsætningen, konsekvenserne af denne og hvordan klienten betragter fremtidsudsigterne for dennes økonomiske situation.

5.1 Interviewpersonen

Interviewpersonen er en mand i fyrrerne fra København, der bor for sig selv i en lejlighed, men har en kæreste. Han har taget en HF på VUC og har derudover gennemgået adskillige forløb i bl.a. hotel- og restaurationsbranchen, hospitalsvæsenet og pædagogiske kurser uden dog at færdiggøre dem. Han er i dag i aktivering på et værksted og har tidligere modtaget gældsrådgivning hos DSGs afdeling i København i to omgange (henholdsvis

efteråret 2019 og efteråret 2020). Interviewpersonen er anonymiseret og vil derfor herfra blive omtalt som "Mikkel".

5.2 Årsager til gældsætning

Som nævnt i teoriafsnittet kan gældsætning og fattigdom have alvorlige konsekvenser for den berørte. Af Mikkel's beretning fremgår, at hans gældsætning primært stammer fra hans ludomani. Allerede som barn var han i Tivoli med sin far, der på daværende tidspunkt arbejdede for Tivoligården, hvor han udviklede interesse for at spille på spillemaskiner. Som han siger:

"(...) jamen så har jeg rendt rundt efter spillemønter nede på jorden inde i spillehallerne og sådan noget og rendt rundt og trukket og rendt rundt og blandet mig med de ældre der sad og spillede og det var hyggeligt hyggeligt hyggeligt (...) men det har skabt en bund for at man ligesom har fået... det ved jeg ikke... altså at ludomanien kan få tag i en på en måde så som man ikke troede på forhånd altså... så jeg er hundred på at det startede inde i spillehallerne i tivoli."

Det fremgår af ovenstående citat, at hasardspil bliver noget, som Mikkel kobler sammen med gode barndoms minder. På denne måde er hasardspil blevet noget Mikkel forbinder med tryghed, hygge og sjov i én og samme aktivitet. Han mener selv, at det var i spillehallerne, at afhængigheden af hasardspil rodfæstede sig i ham. Spillet har hjulpet ham igennem svære udfordringer i hans liv:

"(...) så det vil sige at det også har gjort at jeg har sådan kunne holde det ud føler jeg lidt... altså at spillet har faktisk i virkeligheden hjulpet mig til og smide alt andet væk... fordi når man spiller er det kun spillet og det ved alle andre også som spiller meget (...)."

Mikkel påpeger her, at spillet til en vis grad har hjulpet ham med at holde andre problemer lidt på afstand, såsom hans helbred. Det har været en form for frirum, hvor han har kunnet fokusere sin energi og sine kræfter uden at blive distraheret af hvad der ellers måtte være af problemer han måtte forholde sig til. Det kan selvfølgelig diskuteres om spillet kan siges at have "hjulpet" Mikkel, da det muligvis blot har bidraget til, at han har udskudt sine bekymringer. Dog har det utvivlsomt givet ham en form for mental pause.

Også helbredsproblemer har givet Mikkel økonomiske grublerier. Blandt andet har han været i behandling for en rygsygdom, hvor han i perioder har skullet betale 450 kr. hver uge for behandling: "(...) og på et tidspunkt var jeg helt oppe og skylde ham 10 behandlinger altså... så jeg skulle op og lægge 4500 kr. (...)". I forlængelse af dette taler han om, hvordan de forskellige problemer han stødte på drev ham til at låne ved låneselskaber: "(...) det lyder rimelig kompliceret... men det er ikke kun pengene. Der har været alle de der andre ting som har gjort at... så nu ved du lidt mere. Men det har drevet mig til at låne af låneselskaberne altså (...)". Ud fra Mikkel's beretninger fremgår det altså, at det er en blanding af barndoms minder med spil som har ført til ludomani, samt andre problemer såsom helbredet, der har ledt ham til at optage lån i forskellige banker.

5.3 Konsekvenser af gældsætning

"Lige da jeg lavede lånene så det jo helt sort ud altså (...)."

Mikkel påpeger flere gange, at hans gældssituation har påvirket ham negativt i flere henseender: "(...) det forfølger dig alligevel. Også i alle mulige henseender. At du måske syntes at det er for dårligt at du har bragt dig selv i sådan en rodet situation (...)" . Det fremgår, at han bebrejder sig selv, at han endte med gæld og at han til dels skammer sig over det. Desuden siger han, at det forfølger ham i alle mulige henseender, altså at gældssituationen har påvirket andre dele af hans livsførelse. Han uddyber ikke dette i interviewet, men han lægger til gengæld flere gange vægt på hvordan han har kæmpet med helbredet samtidig med sin gældssituation, og at disse to ting ofte er kommet i karambolage.

Derudover beskriver han hvordan situationen føltes meningsløs og som en uløselig situation: "(...) man har jo sovet en lille smule i timen åbenbart. Så noget døs.... altså... kunne slet ikke se nogen udvej (...) det hele var meningsløst (...) No-way street altså. Bare en lang tunnel altså... uendelig tunnel (...)". Som beskrivelsen antyder, har Mikkel oplevet sin tidligere situation som at være i en uendelig tunnel. Hvad kendetegner en uendelig tunnel? Ingen valgmuligheder eftersom der kun er én vej og ad denne vej følger intet andet end mørke. Altså beskriver Mikkel sin daværende situation som totalt fastlåst og håbløs.

5.4 Nutid og fremtid

"(...) men lige nu... situationen nu er faktisk fantastisk lettet."

Mikkel har fået behandling for ludomani gennem Mindwork, der samtidig har henvist ham til Den Sociale Retshjælps gældsrådgivning. Han betragter sin nuværende økonomiske situation som lettet, men påpeger samtidig, at vedholdenhed og tålmodighed er afgørende for, at han fortsætter den opadgående kurve:

"(...) så modtager man jo hjælp hvis det er du opsøger det... men også er åben for og vedvarende at tage imod [hjælp fra Mindwork og DSRF] altså det... det er noget med at være tålmodig også (...) taknemmelighed og alle mulige ting i det som gør at... for at den der cirkel ligesom skal blive... øh... opløst eller brudt ned."

For at bryde den onde cirkel kræves altså, ifølge Mikkel, vedholdenhed. At du bliver ved med at opsøge og modtage hjælpen der tilbydes. Han understreger også i interviewet, at det kræver hårde prioriteringer og at dette kan være en udfordring: "Hovedsagen er at du overholder aftalerne. Om det er hårdt? Det er hårdt fordi pludselig skal jeg have nogle flere ting hver måned som jeg skal sige nej til.". Bagsiden af mønten er altså, at han nu er tvunget til prioritere og det føler han til tider kan være krævende.

På trods af, at situationen overordnet syntes at være forbedret, skylder Mikkelt fortsat penge til forskellige kreditorer:

"Jeg ved ikke lige præcis hvor meget det er. Men jeg har aftaler med alle sammen undtagen en så det er... og jeg har jo en 6-7 stykker... låneselskaber. Så er der også nogle [låneselskaber] der er blevet (...) hvor jeg ikke skylder mere. Der er jeg simpelthen gældfri. Der er to selskaber som... hvor jeg har ordnet det betalt det ud. Så øh... så det er også virkelig en lettelse. For det er sådan en tung byrde der ligger over en altså øh..."

Han har altså fortsat gæld til 6-7 låneselskaber, som han nu har afdragsaftaler med. Samtidig fortæller han, at han er blevet gældfri til to selskaber og understreger hvor stor en lettelse det er, eftersom det er en tung byrde at have hængende over hovedet. Siden han fortsat skylder penge, må vi altså udlede, at han fortsat står i en tryggende og problematisk situation. Altså er situationen forbedret men ikke optimal endnu.

5.5 Delkonklusion

Opsummerende er Mikkels gældssituation opstået gennem bl.a. ludomani og helbredsproblemer. Ludomanien har rodfæstet sig ved tidlige barndoms minder fra Tivoli, hvor han har spillet mens hans far arbejdede i Tivoli-garden. Hans økonomiske problemer har været en tung byrde at leve med og han beskriver hans tidligere situation som at befinde sig i en "uendelig tunnel". Efter at have modtaget gældsrådgivning og behandling for ludomani befinder han sig i dag i en væsentligt forbedret situation, men kan dog ikke siges at være helt fri af gældsbyrden.

Mikkels historie er blot én af mange blandt borgere der modtager gældsrådgivning hos Den Sociale Retshjælps Fond. I Mikkels tilfælde har han delvist formået at forbedre sin gældssituation, men for mange er gældsætning noget der forfølger dem i årevis. Formålet med dette afsnit om Mikkels historie har været at forsøge at vise nuancerne i hvordan borgere havner i uoverskuelig gæld og beskrive hvilke personlige konsekvenser det kan have, men samtidig vise et eksempel på en borger, der har formået at ændre sin situation til det bedre.

6. Konklusion og anbefalinger

Denne rapport er baseret på de 576 klienthenvendelser, som Den Sociale Gældsrådgivning modtog i 2020. Antallet af henvendelser er faldet sammenlignet med 2019, hvor vi modtog 675 henvendelser. Dette skal dog ses i lyset af, at vi siden den første nedlukning af samfundet i marts samt resten af 2020 har haft lukket for fysiske klienthenvendelser, og heller ikke har haft mulighed for at lave opsøgende arbejde i fængsler og på forsorgshjem via Fængselsrejseholdet og Rådgivningsteamet. Ud fra den betragtning, er der tale om forholdsvis mange klienthenvendelser, og det vidner om, at behovet for gratis gældsrådgivning til udsatte borgere fortsat har været stort under nedlukningen.

Ud fra rapporten kan det konkluderes, at der overordnet er sket et fald i både den samlede og gennemsnitlige gældsforpligtelse blandt klienterne i DSG over det seneste år. Det er selvfølgelig positivt, særligt i konteksten af Corona-krisen, som gennem størstedelen af 2020 har påvirket mange danskernes privatøkonomi. Det er dog fortsat uvist, om krisen vil medføre en øget gæld blandt vores klienter de kommende år. En del af forklaringen på faldet, kan være ændringer i klientsammensætningen. Indsatte har udgjort en mindre andel af klienterne sammenlignet med tidligere år, og disse har typisk større gæld, end øvrige klienter. I takt med at Fængselsrejseholdet og Rådgivningsteamet igen kan lave opsøgende arbejde, og konsekvenserne af covid-19 viser sig, bliver det interessant at se, om der kan observeres en stigning i klienternes samlede og gennemsnitlige gæld de kommende år.

I sidste års klientrapport berettede vi om en markant stigning i klienternes gæld til det offentlige. Denne udvikling er ikke fortsat i 2020, hvor fordelingen af klienternes gæld til offentlige og private kreditorer er stort set den samme som i 2019. Ser man alene på gælden til det offentlige, har denne rapport tydeligt vist, at en større andel er gæld, som inddrives af Gældsstyrelsen. Som vi også har belyst, hænger dette formentlig sammen med en skærpet indsats fra det offentliges side i forhold til at inddrive den gæld hos borgerne, som i mange år har været sat på stand by. Når det kommer til klienternes gæld til private kreditorer, har rapporten vist en stigning i gælden til virksomheder uden banklicens, som tilbyder hurtige og usikre kvik- og forbrugslån. Der har de senere år været politisk fokus på at regulere netop disse låntyper, bl.a. i form af det seneste loft over ÅOP (årlig omkostningsprocent). Effekten af den nye regulering, som trådte i kraft 1.juli 2020 forventes dog først at kunne ses de kommende år, og kan kun have påvirket resultaterne i dette års rapport i meget begrænset omfang. Det er dog bekymrende, at der er sket en stigning i gælden til disse kreditorer, fordi det vidner om, at mange fortsat fristes af hurtige og usikre løsninger, når de er i pengenød. Det er dog vigtigt, at man ikke ser på kviklån alene, men også tager konteksten i betragtning.

Rapporten har bl.a. vist, at den gennemsnitlige klient har mere end 9 gældsposter, hvilket vidner om, at de står i en svær økonomisk situation, som er mere kompleks, og ikke kan tilskrives enkelte kviklån. Interviewet belyste netop, hvordan klienter kan opleve det som en håbløs og uoverskuelig situation, når de skylder penge til flere kreditorer. Fordi klienterne i Den Sociale Gældsrådgivning er socialt udsatte borgere, har de ofte flere problemstillinger, hvilket også kan betyde, at de skylder penge flere forskellige steder. F.eks. beretter interviewpersonen, at han udover ludomani kæmper med helbredsmæssige problemer, og som følge heraf har haft gæld til et behandlingssted. Det kræver politisk arbejde og vilje at ændre de forhold, som medvirker til, at mange socialt udsatte står i en økonomisk situation, som er så udfordrende, at de ser sig nødsaget til at optage usikre lån.

På baggrund af dette års klientrapport har vi en række anbefalinger til, hvordan overgældsætning kan forebygges og hvordan man bedst muligt kan hjælpe gældsramte mennesker. For det første vidner antallet af henvendelser trods nedlukningen om, at der fortsat er et stort behov for tilbud om gratis gældsrådgivning. Disse tilbud er dog dybt afhængige af bevillinger fra offentlige puljer og private fonde, hvilket skaber en usikkerhed om muligheden for at fortsætte og eventuelt udvide tilbuddene. Hvis ikke de enkelte tilbud modtager tilstrækkelige midler, kan det i yderste konsekvens betyde, at færre udsatte borgere har adgang til gratis gældsrådgivning. Det er problematisk, fordi disse borgere ofte ikke har råd til at betale for kommerciel rådgivning, idet de allerede har en presset økonomi. Derfor anbefaler vi, at der afsættes en bevilling på finansloven til gratis gældsrådgivning, så det sikres, at udsatte borgere i fremtiden har mulighed for at få hjælp.

Vi efterspørger for det andet et større fokus på kvalitetssikring af de eksisterende tilbud. Den Sociale Retshjælps Fond har i mange år arbejdet for at fremme kvalitetsstandarder i gældsrådgivning, men vi savner en klageinstans, som borgerne kan gå til, hvis de oplever dårlig gældsrådgivning. Vi anbefaler derfor, at der oprettes et nationalt klageorgan. I forlængelse heraf anbefaler vi, at der etableres et nationalt gældsregister baseret på den model, som på nuværende tidspunkt benyttes i Irland, som kan muliggøre en bedre kreditvurdering af borgere, der ansøger om at optage lån. Det vil øge kvaliteten af den gældsrådgivning, der gives, og kan forbedre gennemsigtigheden for både kreditor og debitor. Samtidig vil det mindske risikoen for overgældsætning, fordi det medvirker til at færre lån udbydes til borgere, som ikke vil kunne tilbagebetale lånet. Det vil samtidig gøre det lettere for långiver at udbyde billige lån, fordi det skaber mindre risiko for misligholdt gæld.

Vi oplever, at mange ikke har den nødvendige viden til at træffe fornuftige valg, når det kommer til låntagning. Derfor anbefaler vi at sætte privatøkonomi på skoleskemaet i Folkeskolen, så alle unge, også fra ressourcetsvage hjem, har en basal forståelse for privatøkonomi inden de træder ind i voksenlivet. På europæisk plan er der i disse år stigende fokus på "financial literacy" (dvs. generel viden om privatøkonomi), og vi ser gerne at der også i Danmark kommer større fokus på at udbrede viden om privatøkonomi, lånevilkår, budgetlægning, gæld mv. Vi anser dette som altafgørende for, at flere borgere (herunder socialt udsatte) får redskaberne til at håndtere deres privatøkonomi, og ikke mindst undgår overgældssætning.

Sidst men ikke mindst, anbefaler vi, at man ser gældsætning og gældsramte borgere i et bredere perspektiv, og øger fokus på forebyggelse. I den sammenhæng er det afgørende at bryde med det tabu og den skam, som ofte er forbundet med gældsætning. Rapportens interview viste tydeligt, hvordan interviewpersonen følte skam og skyld ved at optage lån, men at han samtidig ikke så andre udveje. Det er vigtigt, at vi undgår yderligere stigmatisering af borgere, som havner i overgældssætning, og i stedet ser på årsagerne til deres situation.

Litteraturliste

- Alleweldt, F., Kara, S., Graham, R., Kempson, E., Collard, S., Stamp, S., & Nahtigal, N. (2013). *THE OVER-INDEBTEDNESS OF EUROPEAN HOUSEHOLDS: UPDATED MAPPING OF THE SITUATION, NATURE AND CAUSES, EFFECTS AND INITIATIVES FOR ALLEVIATING ITS IMPACT*. Berlin: Civic Consulting.
- Andersen, L. B. (2012). *Metoder i Statskundskab*. København: Hans Reitzels Forlag .
- Atfield, G. L. (2016). *Living with debt after advice: A longitudinal study of people on low incomes*. York: Friends Provident Foundation.
- Barfod, L. (2014). *Gæld, Gældsrådgivning og Gældssanering for Socialt Udsatte*. Aarhus: Rådet for Socialt Udsatte.
- Danmarks Statistik. (2021). *Fuldtidsledige (Sæsonkorrigeret) efter sæsonkorrigeret og faktiske tal, ydelse, køn og alder og tid*. Retrieved marts 4, 2021, from Statistikbanken.dk:
<https://www.statistikbanken.dk/10316>
- Eurofound. (2020). *Addressing household over-indebtedness*. Luxembourg: Publications Office of the European Union. Retrieved from
https://www.eurofound.europa.eu/sites/default/files/ef_publication/field_ef_document/ef19044en.pdf
- Fernández-Serrano MJ, P.-G. M.-V.-G. (2010, 24(9)). Neuropsychological consequences of alcohol and drug abuse on different components of executive functions. *Journal of Psychopharmacology*, pp. 1317-1332.
- Folketinget. (2020). *L 149 Forslag til lov om ændring af lov om forbrugslånsvirksomheder, lov om markedsføring og lov om finansiell virksomhed*. Retrieved marts 11, 2021, from ft.dk:
https://www.ft.dk/samling/20191/lovforslag/l149/20191_l149_som_vedtaget.htm
- Gældsstyrelsen. (2021, Maj 28). *gaeldst.dk*. Retrieved from <https://www.gaeldst.dk/borger/om-gaeld-til-inddrivelse/naar-vi-inddriver-din-gaeld/>
- Konsumentverket. (2019). *Preventing over-indebtedness – how to achieve a change*. Karlstad: Konsumentverket.
- Korczak, D. (2021). Editorial. *Money Matters, no.18. One Year Follow-up effects of Covid-19 Lockdowns*.
- Kvale, S., & Brinkmann, S. (2015). *Interview - det kvalitative forskningsinterview som håndværk*. Hans Reitzels Forlag.
- Lieberman, E. S. (2005). Nested Analysis as a Mixed-Method Strategy for Comparative Research. *American political Science Review, Vol. 99, No. 3*, pp. 435-452.
- Lundqvist, T. (2005, Vol. 81 No. 2). Cognitive Consequences of Cannabis Use: Comparison With Abuse of Stimulants and. *Pharmacology, Biochemistry, and Behavior*, pp. 319-330.

- Løper, S. J. (2019a). *Klientrapport 2017*. Aarhus: Den Sociale Retshjælps Fond. Retrieved from https://www.socialeretshjaelp.dk/media/Klientrapport_2017_til_hjemmeside.pdf
- Løper, S. J. (2019b). *Klientrapport 2018*. Aarhus: Den Sociale Retshjælps Fond. Retrieved from https://www.socialeretshjaelp.dk/media/Den_Sociale_Retshj%C3%A6lps_Fonds_Klientrapport_201.pdf
- Løper, S. J. (2020). The financial consequences of COVID-19 in Denmark. In D. Korczak, *Debt Advice in Times of the COVID-19 Pandemic* (Vol. 17, pp. 1-60). Eupen: European Consumer Debt Network. Retrieved from <http://ecdn.eu/wp-content/uploads/2020/06/Money-Matters-Vol.-17-2020.pdf>
- Løper, S. J., Karcic, A., Jepsen, T., & Bertelsen, L. F. (2020). *Socialt udsattes gæld i eksplosiv stigning. Behov for handling i kampen mod overgældsætning*. Aarhus: Den Sociale Retshjælps Fond. Retrieved from https://www.socialeretshjaelp.dk/media/Den_Sociale_G%C3%A6lds%C3%A5dgivning_Klientrapport_2019.pdf
- Money Advice Service. (2018). *The Economic Impact of Debt Advice*. London: Europe Economics. Retrieved from <https://www.moneyadvice.service.org.uk/en/corporate/economicimpactdebtadvice>
- Neuert, H., Fischer, E., Darling, M., & Barrows, A. (2019). *Work Requirements Don't Work - A behavioral science perspective*. Ideas 42.
- Olesen, A. R.-n. (2020). *Sagsomkostninger i straffesager - ny viden om et gammelt problem*. Forlag1.dk.
- Styrelsen for Arbejdsmarked og Rekruttering. (2020). *Slutevaluering Gældsrådgivning*. København: Styrelsen for Arbejdsmarked og Rekruttering. Retrieved from <https://star.dk/media/14145/evaluering-af-gaeldsraadgivning-til-borgere-paa-offentlig-forsoergelse-002.pdf>
- Wood, J. D. (2020). Can household debt influence income inequality? Evidence from Britain: 1966-2016. *British Journal of Politics and International Relations*, Vol. 22, No. 1, pp. 24-46.